

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Odyoloji Anabilim Dalı

**KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUĞA SAHİP
EBEVEYNLERİN DİJİTAL FARKINDALIK DÜZEYİNİN
ÇOCUĞUN DİL GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Rabia ARISOY

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN DİJİTAL
FARKINDALIK DÜZEYİNİN ÇOCUĞUN DİL GELİŞİMİ ÜZERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Rabia ARISOY

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Odyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamın her aşamasında destek ve emeklerini esirgemeyen, akademik olarak değerli bilgi ve katkılarından yararlandığım tez danıőmanım sayın Prof. Dr. Vesile ŐENOL'a,

Tez jürimde yer almayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Rukiye YALAP, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet CEYLAN ve Prof. Dr. Mahmut ÖZKIRIŐ hocalarıma,

Katılımcı olmaya gönüllü olan ve bilime katkı sağlayan tüm ebeveyn ve çocuklara,

Eğitim hayatımın her döneminde benden desteğini esirgemeyen, hep yanımda olan, arkadaşlarım ; Habibe ÖZCAN , Sakine Nur UZUNER , Rüveyda ALBAYRAK , Servet DAĞOĞLU ,Dürdane PEKDEMİR ve Nezihe HOROZ'a

Çalıőmam boyunca yanımda olan niőanlım Osman ARISOY'a ve çok kıymetli aileme teşekkür ederim.

ÖZET

ARISOY Rabia. (2024) *Koklear İmplantlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Dijital Farkındalık Düzeyinin Çocuğun Dil Gelişimi Üzerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2024.

İçinde bulunduğumuz dijital çağda, bireyin yetiştirilmesinden sorumlu olan ebeveynlere veya ebeveyn denilebilir. Çünkü dijital teknoloji artık neredeyse hepimizin yaşamında önemli bir parçası haline gelmiştir. Dijital ebeveynlik tanımında “dijital” kavramıyla anlatılmak istenen; oyun, sosyal ilişki kurma, eğlence, araştırma, zaman geçirme gibi hedefler için kullanılan her türlü elektronik aletlerdir. Aşırı medya kullanımı çocuklarda konuşma ve dil bozukluklarına neden olmaktadır. Koklear implantlı çocukların eğitimi ve implant kontrolü ebeveynlere bağlıdır. Bu doğrultuda koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin yüksek düzeyde dijital farkındalığa sahip olmaları önemlidir. Bu çalışmanın amacı koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalıklarını belirlemek ve dijital farkındalıklarının dil gelişimi üzerine olan etkisini bulmaktır. Bu araştırmanın örneklemini 4-8 yaş arasında 36 koklear implantlı çocuk ve ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çocukların ve ebeveynlerin demografik bilgileri kişisel bilgi formu ile alınmıştır. Çocukların dil gelişimi “Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)” ile ölçülmüştür. Ebeveynlerin dijital farkındalıkları ise dijital ebeveyn farkındalık ölçeği ile ölçülmüştür. Çalışmamızda anne-babalara yapılan, verimli kullanma, dijital ihmal, olumsuz model olma ve risklerden korunma ölçeği puanları gruplara göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Annelerin dijital ebeveyn farkındalık ölçeği puanları babalarınkinden yüksektir. Yüksek dijital farkındalığa sahip ebeveynlere sahip çocukların dil gelişim testi puanları daha yüksektir. Sonuç olarak, yapılan çalışmada ebeveynlerin dijital farkındalığı ve çocuğun dil gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Koklear implant, ebeveyn, dijital farkındalık

ABSTRACT

ARISOY, Rabia. (2024) *Investigation of the Effect of Digital Awareness Level of Parents with Cochlear Implant Child on Language Development of the Child*. Master's Thesis, Nevşehir, 2024.

In the digital age we are in, parents or caregivers who are responsible for raising an individual can be called digital parents. Because digital technology has become an important part of almost all of our lives. In the definition of digital parenting, the concept of "digital" refers to all kinds of electronic devices used for purposes such as play, social interaction, entertainment, research, and spending time. Excessive media use causes speech and language disorders in children. The education and implant control of children with cochlear implants depends on the parents. Accordingly, it is important that parents of children with cochlear implants have a high level of digital awareness. The aim of this study is to determine the digital awareness of parents of children with cochlear implants and to find out the effect of their digital awareness on language development. The sample of this study consisted of 36 cochlear implant children aged 4-8 years and their parents. Demographic information of the children and parents were obtained with a personal information form. Children's language development was measured with the Turkish Early Language Development Test (TEDIL). Parents' digital awareness was measured with the digital parental awareness scale. In our study, the scores of the scale of productive use, digital neglect, negative modeling and protection from risks made to parents show statistically significant differences according to the groups. The digital parental awareness scale scores of mothers were higher than those of fathers. Children of parents with high digital awareness have higher language development test scores. As a result, it was determined that there is a significant relationship between parents' digital awareness and child language development.

Keywords: Cochlear implant, parent, digital awareness

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ETİK BEYAN	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	4
GENEL BİLGİLER	4
1.1.DİJİTAL KAVRAMI	4
1.2.DİJİTAL EBEVEYNLİK	4
1.3.DİJİTAL EBEVEYNLİKTE ANNE VE BABALARIN ROLLERİ	5
1.3.1.Okuryazarlık	5
1.3.2.Bilinç.....	6
1.3.3.Kontrol	6
1.3.4.Etik.....	6
1.3.5.Yenilikçilik	7
1.4.BİLGİSAYAR VE İNTERNET TEKNOLOJİSİNDEN KAYNAKLANAN RİSKLER	7
1.5.DOĞRU EBEVEYNLİK ROLLERİ VE ÇOCUKLA SAĞLIKLI İLİŞKİ GELİŞTİRME	10
1.6. 0-8 YAŞ ARASI GELİŞİM DÖNEMLERİNDE TEKNOLOJİ VE DİJİTAL MEDYA	12
1.7.DİJİTAL EBEVEYN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	14
1.7.1 Sağlıklı İrade Eğitimi	15
1.7.2. Güvenli İnternet ve Filtre Hizmetleri.....	16
1.8. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARININ İNTERNET KULLANMASINI TAKİP ETMELERİNİN ÖNEMİ	17
1.9. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN TEKNOLOJİ KULLANIMINA İLİŞKİN TUTUMLARI ÜZERİNE ÇALIŞMALAR	18

1.10.İŞİTME KAYBI VE ETKİLERİ	20
1.10.1. İşitme Kaybının Anatomisine Göre Sınıflandırılması	21
1.10.2.İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırılması	21
1.10.3.İşitme Kaybının Dil Edinimi ile İlişkinine Göre Sınıflandırılması	22
1.11. İŞİTME KAYIPLI ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ	23
1.11.1. Motor Gelişim.....	23
1.11.2.Sosyal-Duygusal Gelişim.....	24
1.11.3. Bilişsel Gelişim.....	25
1.11.4. Dil Gelişimi.....	26
1.12. KOKLEAR İMPLANTLAR VE ÖZELLİKLERİ.....	27
1.12.1. Koklear İmplant Bileşenleri.....	27
1.13. DİLİN BİLEŞENLERİ.....	28
1.13.1. Biçim.....	28
1.13.2. İçerik	28
1.13.3. Fonoloji (Anlambilimi).....	29
1.13.4.Morfoloji	29
1.13.5. Sözdizimi	29
1.13.6. Semantik	29
1.13.7.Pragmatizm	29
1.14.DİL GELİŞİMİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	29
1.14.1. Alıcı Dil Gelişimi.....	30
1.14.2. İfade Edici Dil Gelişimi	30
1.15.KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUKLARDA DİL GELİŞİMİ	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	34
GEREÇ VE YÖNTEMLER	34
2.1.ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE BULGULARI	34
2.1.1.Çalışmanın Yürütüldüğü Birim.....	34
2.1.2.Çalışma Grubu	34
2.1.3 Araştırmanın Etik Kurul Onayı.....	34
2.2.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	34
2.2.1 İşleme Kriterleri.....	34
2.2.2 Dışlama Kriterleri	35
2.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	35

2.3.1 Demografik Bilgi formu	35
2.3.2 Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL).....	35
2.3.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği (DEFÖ).....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	38
BULGULAR	38
3.1.KATILIMCILARA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER	38
3.2.TÜRKÇE ERKEN DİL GELİŞİMİ (TEDİL) VE DİJİTAL FARKINDALIK ÖLÇEĞİ DEĞERLENDİRMESİNE AİT BULGULAR	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	56
TARTIŞMA	56
BEŞİNCİ BÖLÜM	64
SONUÇLAR	64
ÖNERİLER	65
KAYNAKÇA	66
Ek 1 ORJİNALLİK RAPORU	75
Ek 2 KURUM İZİNİ	74
Ek 3 EBEVEYN BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU	76
Ek 4 KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU	77
Ek 5 DİJİTAL EBEVEYN FARKINDALIK ÖLÇEĞİ	78
Ek 6 KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYN DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	79
Ek 7 TÜRKÇE ERKEN DİL GELİŞİM TESTİ (TEDİL)	80
ÖZGEÇMİŞ	82

KISALTMALAR DİZİNİ

- TEDİL: Türkçe Erken Dil Gelişim Testi
TDK: Türk Dil Kurumu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
MEB: Millî Eğitim Bakanlığına
AAA: Amerikan Odyoloji Akademisi
TELD-3: Test of Early Language Development
BIT: Anlama Testi
PLS-4: Okul Öncesi Dil Ölçeği Testi-4
TACL-R: Revize Edilmiş İşitsel Dil Anlama Testi)
WISC-III: Weschsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği Sözel Ölçeği –III)
AAT: Ankara Artikülasyon Testi
RK: Risklerden Koruma
VK: Verimli Kullanım
OMO: Olumsuz Model Olma
Dİ: Dijital İhmal
DEFÖ: Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği
ADH: Alıcı Dil Ham Puanı
ADS: Alıcı Dil Standart Puanı
İEDH: İfade Edici Dil Ham Puanı
İEDS: İfade Edici Dil Standart Puanı
ARK: Anne Risklerden Korunma Puanı
AVK: Anne Verimli Kullanma Puanı
AOM: Anne Olumsuz Model Olma Puanı
ADİ: Anne Dijital İhmal Puanı
BRK: Baba Risklerden Korunma Puanı
BVK: Baba Verimli Kullanma Puanı
BOM: Baba Olumsuz Model Olma Puanı
SECS: İşitme kayıplı Çocuklar İçin Erken İletişim Becerileri Ölçeği
BDİ: Baba Dijital İhmal Puanı

ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ

Şekil 1. Kulak ve Koklear İmplant.....	29
Tablo 1. İşitme Kaybının Anatomik Olarak Sınıflandırılması	22
Tablo 2. İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırılması.....	22
Tablo 3. İşitme Kaybının Dil ve Konuşmaya Etkisi	27
Tablo 4. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 5. Katılımcıların Yaş Bilgileri.....	39
Tablo 6. Puanlara Ait Tanımlayıcı Değerler	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 7. Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 8. Ölçek Puanlarının Çocukların Yaşına Göre Karşılaştırılması.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 9. Ölçek Puanlarının Annelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 10. Ölçek Puanlarının Babaların Yaşına Göre Karşılaştırılması.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 11. Ölçek Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	48
Tablo 12. Ölçek Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	48
Tablo 13. Puanlar ve Yaş Değişimleri Arasındaki İlişkiler ...	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

GİRİŞ

Teknolojik aletlerin yaşamımızın her tarafına yerleştiği ve bunlardan vazgeçmenin giderek zor olduğu tespit edilmiştir. Anne, baba ve çocukların böylece teknolojik aletlere bağımlı hale geldiği ve bu bağımlılığın onların fiziksel ve zihinsel gelişimleri iş, okul, sosyal hayatlarını kötü yönde etkilemiştir. Ebeveynlerin sosyal medya (facebook, instagram, x, youtube, snapchat vb.), dijital aletleri aşırı kullanmaları iş, aile ve sosyal dünyalarında geçmişe oranla zevk almamaları ve dijital ortamlara kendilerini kaptırmaları çocuklarına da etki etmekte ve yanlış rol model olmalarına da neden olmaktadır. İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmalarda da (Gökel ,2020) ekran başında geçirilen zamanın artması ile uygulamalı etkinliklerin azaldığı, bağımlı kullanıcıların; aile, iş, sosyal çevrede sorunlarının arttığı ve çocukların da bundan kötü yönde etkilendiğine ulaşılmıştır.

Livingstone, çocukların internet kullanımının etkilerini öncelikle günlük yaşamdaki değişikliklere, ardından hayata bakış açılarındaki değişikliklere bağlamakta ve okul öncesi dönemde çocukların internete maruz kalmalarında kısa ve uzun vadeli değişiklikler olduğunu açıkça savunmaktadır. (Livingstone, 2022)

Çocukların dil gelişiminde önemli ilerlemeler kaydettiği okul öncesi yıllarda internete maruz kalmanın kısa ve uzun vadede çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri vardır (Shields ve Berhman, 2000).

Duygulu'nun 2018'de teknolojinin çocukların ebeveynleriyle olan ilişkisini etkisini incelediği çalışmada, internet ve teknolojik alet bağımlısı bireylerde; duygusal ve davranışsal bozukluklar, aşırı endişe ve depresyon, uyku bozuklukları, zararlı madde kullanımı, psikolojik ve ruhsal bozukluklar olarak öne çıkmaktadır. Teknoloji bağımlılığı çocukların kendilerini gerçek hayattan soyutlamalarına, sosyal ilişkilerinin ve iletişim becerilerinin körelmesine, güven duygusunun azalmasına sebep olmaktadır. Ek olarak teknolojik aletlerdeki sosyal medya ve oyun uygulamalarında şiddet içeren unsurların bulunması da küçük yaşta çocuklarda etik ve kural algısı tam oluşmadığından saldırganlığa özendirilmektedir. (Duygulu,2018)

Koklear implantlar mekanik ses enerjisini elektrik sinyallerine dönüştürür. Sonrasında, ses enerjisini doğrudan kokleaya ileten ve sesin algılanmasını sağlar. Bu cihazlar, iki taraflı, çok ileri derecede sensörinöral işitme kaybı olan hastalar için uygundur. İşitme cihazlarından çok az yarar gören veya hiç yarar görmeyen hastalara uygulanır.

Çelikkün, genelde erken implantasyonun dil gelişimi açısından mühim olduğunu bildirmiştir. Araştırmalarda en geç 3,5 yaşına kadar implantasyonun gerçekleşmesi gerektiği gözlenmiştir. Bununla beraber koklear implantasyonun faydasını etkileyen rehabilitasyon ve ebeveyn desteği şeklinde öteki unsurlar da implant başarısını etkileyebilmektedir. (Çelikkün, 2020)

Korkmaz'ın 2022'de koklear implantlı ve normal işitmeye sahip çocukların oyun davranışını incelediği çalışmasında, duyabilen çocuklar çeşitli konuşma ortamlarında bulunmalarına karşın, işitsel uyarıları aldıkları için az sürede anadillerinin gramer yapısını öğrenerek, dile ait kuralları anlayabildiği gözlenmiştir. İşitsel yetersizliğe sahip olan çocuklarda ise, ses çıkardıklarında işitsel bir geri dönütün olmaması veya eksik olması, büyüklerinden yeteri kadar sözel yardımın alınamaması ve yetişkinlerin konuşmalarının yetersiz işitilmesine bağlı olarak; konuşma ve dil gelişimleri farklı miktarda etkilenmektedir. (Korkmaz ,2022)

Erken 2017'de ' ' Postlingual ve Prelingual İşitme Kayıplı Bireylerde Koklear İmplantın İşitsel Algıya Etkisi ' ' adlı çalışmasında; işitme engelli çocukların işitsel algı becerilerinin yaşlarına göre düşük olduğunu, işitsel algı becerilerinin eksik veya hiç işitmemeleri nedeni ile yaşlarına göre yavaş geliştiğini ve daha fazla uyarana ihtiyaç duyduklarını gözlemiştir. (Erken, 2017) İşitme kayıplı çocukların yaşlarından algısal açıdan geri olması ebeveynlere daha fazla ilgi ve bakım sorumluluklarını ortaya çıkarır.

Dijital ebeveynlik; ebeveynler teknoloji kullanımının çocuklar açısından avantaj ve dezavantajlarının farkında olması, teknolojik araçları disiplinli kullanımını bilen, çocuklarını dijital alemde kontrol edebilen ve doğru örnek olan ebeveynlik rolüdür.

Çocukların dijital evrenin risklerinden ve tehditlerinden korunabilmeleri, bu teknolojilerin vaat ettikleri öğrenme fırsatlarından en iyi derecede yararlanmaları için anne-babaların yaklaşımlarının detaylı araştırılması gerekir. Zira, çocuk ve ebeveyn arasında kurulan ilişki, çocuğun sosyolojik, duygusal, bilişsel, fiziksel ve moral

gelişiminde belirleyicidir. Ebeveyn tutumu, kişilerin bir konu hakkındaki bilişsel ve duyusal düşünceleri ile bu düşüncelere bağlı olarak ortaya koyabilecekleri davranış eğilimlerini açıklar. (İnan-Kaya, 2018)

Bu bilgiler ışığında, koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalığı ve bu farkındalığın çocuğun dil gelişimine olan etkisi işlenmemiş bir konudur ve araştırılması önem teşkil etmektedir.

1.BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1.DİJİTAL KAVRAMI

Dijital kelimesi, dilimizde yer edinen kelimelerden birisidir. Dijital, Fransızca dilinden Türkçemize geçmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK'ye) göre dijital kelimesi; sayısal, verilerin bir ekranda elektronik olarak gösterilmesi anlamlarına gelebilir Dijital ebeveynlik tanımında “dijital” kavramıyla anlatılmak istenen; eğlence, sosyal ilişki kurma, oyun, araştırma, zaman geçirme gibi hedeflerle kullanılan her türlü elektronik aletlerdir. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

1.2.DİJİTAL EBEVEYNLİK

Teknolojinin gerçek yaşamın önemli parçası olmasıyla birlikte günümüz çocukları dijital aletlerle çevrelenmiş olarak yetişmeye ve teknoloji hakkında ailelerinden çok daha fazla bilgiye sahip olmaya başlamıştır. Bu durum çocuklara teknolojiden yararlanma fırsatı sunarken, aynı zamanda yaşları nedeniyle bazı ciddi riskleri ve olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan çocukların sosyolojik, duygusal, psikolojik, entelektüel ve fiziksel gelişimleri birçok yönden etkilenebilmektedir ve ebeveynlerin çocuklarını dijital dünyada iyi yönlendirmeleri ve onlara teknolojinin doğru kullanımını aşılama için bu özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Ebeveynleri dijital cihazların güvenli ve verimli kullanımı konusunda bilinçlendirmek, çocuklarını teknolojinin nimetlerinden yararlanmaya yönlendirmek, teknolojinin getirdiği risk ve tehlikeleri anlamak ve önleyici tedbirleri almak günümüz ebeveynlerinin sorumluluğu haline gelmiştir. Bu durumda, çağımızın dijital dünyasının taleplerini göz ardı etmeyen, dijital araçların kullanımı konusunda temel anlayışa sahip, dijital ortamdaki olasılık ve risklerin farkında olan "dijital ebeveynler"; dijital ebeveynliğin anahtarı çocuklarını bu tehditlere karşı koruyabilen, dijital araçların doğru kullanımı konusunda çocukların örnek olan, gerçek yaşamda bireysel haklara saygı duyan ebeveynlerdir. Onlar çocuklarına

sanal ortamda nasıl davranmaları gerektiğini aşlayan ebeveynlerdir. Teknolojik gelişmelere açık olmalı ve her zaman açık kalmalıdır. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

İçinde bulunduğumuz dijital çağda, bireyin yetiştirilmesinden sorumlu olan ebeveynlere veya bakıcılara dijital ebeveyn denilebilir. Çünkü dijital teknoloji artık neredeyse herkes kullanılmakta ve yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK'in) 2016 yılında, hane halkı teknoloji kullanımı araştırmasının sonuçları, ülkemizdeki hanelerin %96,9 'unun cep telefonuna sahip olduğunu ve bu oranın önceki yıllara göre arttığını gösterdi (TÜİK, 2016). Aynı araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise 16-74 yaş grubunun bilgisayar kullanımının %54,9, internet kullanımının ise %61,2 oranlarını gösterdi. Bu yüzden teknolojik bir alete sahip, medya hesabı ve maili olan, çocuğunun bakımından yükümlü olan her yetişkin dijital ebeveyn olarak kabul edilebilir (Kurtoğlu Erden &Uslupehlivan 2021).

1.3.DİJİTAL EBEVEYNLİKTE ANNE VE BABALARIN ROLLERİ

“Dijital ebeveynlik” rolleri; dijital okuryazarlık, etik, kontrol, farkındalık ve yenilikçilik başlıkları altında günümüz dijital çağının faydalarından en iyi şekilde faydalanmak ve çocuklarını olumsuz tehditlerden korumak isteyen her anne-babanın üstlendiği rollerdir. Bu başlıklar altında açıklanan rollere ilişkin önemli bilgiler ele alınmaktadır. (Dijital Ebeveynlik, 2019)

1.3.1.Okuryazarlık

Bilim ve teknolojinin sürekli gelişmesiyle birlikte okuryazarlık kavramına “dijital okuryazarlık” ve “teknik okuryazarlık” gibi ifadeler de eklenmiştir. Dijital okuryazarlık kavramı, teknoloji ve interneti kullanma konusundaki temel yeteneğin yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT)’teki gizlilik politikalarına ilişkin bilgiyi de ifade eder. Türkiye'nin dijital araçları kullanma konusunda uzun bir geçmişi olmadığı için çocukların ve ebeveynlerin dijital araçları kullanma becerileri arasında büyük bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır Araştırmalar Türk çocuklarının yaklaşık %78'inin ailelerinden daha fazla bilgili olduğunu gösteriyor. Bunun en önemli olumsuz sonuçları arasında çocukların internette kendilerini rahatsız eden durumlarla karşılaşmaları, bunu ebeveynleri yerine

akranlarıyla paylaşımları veya ebeveynlerin dijital cihazların kullanımıyla ilgili tavsiyelerinin çocukların gözünde önemsiz görülmesi yer alır. Ayrıca ebeveynler dijital araçlar konusunda yeterli anlayışa sahip değilse, çocuklarının ne yaptığını anlayamayacak ve çocuklarını bunları sağlıklı kullanma konusunda yönlendiremeyeceklerdir.

1.3.2 Bilinç

Dijital ebeveynler dijital okuryazar olmanın yanı sıra internetteki olumlu ve olumsuz içerikleri ayırt edebilmeli, çeşitli riskleri anlayabilmeli ve bu sayede çocuklarının internetteki davranışlarını izleyebilmelidir. Günümüzün gelişen toplumunda internet, aile olarak birlikte vakit geçirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle dijital ebeveynliğin rollerinden biri olarak farkındalığın rolü önemlidir.

1.3.3.Kontrol

Yüksek dijital farkındalığa sahip ebeveyn olmak isteyen bir kişi, evladının dijital ortamdaki hareketlerini gözetlemek isteyecektir. Dijital ebeveynin kontrol edici rolü için gerekli olan özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocukları internet gibi geniş bir ortamda yalnız bırakmamak.
- Zararlı görülen içeriklere erişimi, nedenini mantıksal olarak açıklayarak ve filtreleme programları gibi yazılımlar kullanarak engellemek.
- Sorunlu kullanımların önüne geçmek için interneti veya bilgisayarınızı ne zaman ve ne kadar kullandığınızı sınırlayacak bir rehber hazırlamak ve rehberin kurallarına uymak
- Sosyal medya hesaplarını birlikte kullanmak.

1.3.4.Etik

Etik rol, bireylerin internette özel hayatın gizliliğine saygı göstermesi ve bilişim etiğine uygun davranmasını ifade eder; ayrıca elde edilen bilgilerin doğruluğunun ve güvenliğinin araştırılmasını, yasalara uygun hareket edilmesini gerektirir. Bilgi sahibinin isteklerine ve fikri mülkiyet haklarına saygı gösterilmesidir.

1.3.5.Yenilikçilik

Dijital ebeveyn, yeniliklere ilgi duyan, onları takip etmeye ve öğrenmeye çabalayan, bu yeniliklerin iyi ve kötü taraflarının farkında olan biri olmalıdır. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

1.4.BİLGİSAYAR VE İNTERNET TEKNOLOJİSİNDEN KAYNAKLANAN RİSKLER

Çocukların dijital cihazları internette veya sorunlu şekillerde kullanırken karşılaşılabilecekleri başlıca riskler şu şekilde sıralanabilir:

Psikolojik olarak hazır olmadıkları içeriklerle karşı karşıya kalabilirler. İnternet ortamında şiddet, alkol, uyuşturucu kullanımı ve cinsel içerik başta olmak üzere pek çok uygunsuz içerik bulunmaktadır. Çocuklar herhangi bir filtre olmadan internete bağlanırsa bu içeriklere maruz kalma olasılıkları yüksektir. Hatta çocukların izlediği popüler youtube videolarının içeriğini inceleyen bazı araştırmalar, genç kullanıcıların yetişkinlere yönelik içerik barındıran bir videoyu izlemesinin yalnızca üç tıklamanın yeterli olduğunu gösteriyor. Anket sonuçlarına ve vaka raporlarına göre çocuk pornografisi, 80-90 milyar ABD doları değerinde küresel bir endüstri haline geldi ancak maalesef ülkemizde son dönemde gelişmeye başladı. 2003 yılı itibarıyla internetteki web sitelerinin %12'si pornografik web siteleridir. Çocuklar ve gençler bu tür içeriklere yüksek oranda maruz kalmaktadır. Pek çok çocuk, özellikle normalde internette pornografik içerik arayamayacak kadar küçük olanlar, aramadan, beklemeden ve hatta düşünmeden bu ve benzeri içeriğe rastlayabilir. Hatta 2016 yılındaki araştırmalara göre internet kullanan çocuk ve ergenlerin %57'si internette gezinirken pornografik içeriğe, %57'si ise başka şeyler yaparken pornografik reklamlara maruz kaldığı görüldü. Diğer içerik ararken kazara bir porno sitesine girenlerin oranı ise %36'dır. Reklamlar, spam vb. bu içerikler çocuklara çeşitli kanallardan ulaşır.

Çocuklar büyüdükçe ve merakları arttıkça tıklama sayıları da artar, bu da sağlıksız cinsel gelişime, çevrimiçi pornografinin sorunlu kullanımına ve cinsel bağımlılığa yol açar. Hiçbir filtre kullanılmadan internetteki takibi bırakılan çocuklar, aşırı şiddet içeren resim, video vb. görüntülere maruz kalır. İçeriğe erişme ihtimali de oldukça yüksektir. Aynı şekilde araştırmadan elde edilen verilere göre kullanıcıların %22'si internette başka içerik

ararken aşırı şiddet ve korku içerikli sitelerle karşılaşmıştır. Düşmanlık ve nefret söylemiyle dolu sitelerin oranı ise %9. Bu verilere göre genç kullanıcıların aşırı şiddet içerikli içeriklere maruz kalma olasılıkları çok yüksektir. Bu tür içeriklere maruz kalma tesadüfi olabilir veya gençlerin, özellikle ergenlerin meraklarını gidermek için oynadığı veya internette arama yaptığı bazı oyunların sonucu olabilir. Bu durum gençlerin sağlık ve cinsellik konusunda birçok yanlış bilginin ve kötü örneklerin bulunduğu internet üzerinden yanlış bilgiler edinmesine, bu içeriklere aşırı ilgi göstererek bilgi edinme amacı dışında kullanım kalıpları oluşturmasına, yasa dışı içeriklere erişmesine yol açabilmektedir. Aynı şekilde çocukların çok küçük yaşta şiddet içeren oyunlar oynaması ya da çeşitli şekillerde bu tür içerikleri tanınması nedeniyle, yetişkinlik döneminde şiddete başvuran bireyler olma olasılıkları daha yüksektir.

Günümüzde internete bağlı cihaz ve uygulamaların çeşitliliği mahremiyeti riske atmaktadır. Farklı işletim prosedürleri, güvenliğin her cihaza ayrı ayrı uygulanmasını zorlaştırır. Ancak çocukların kullanımına sunulan pek çok uygulama, çocukların verileri nasıl toplayıp paylaştıklarını çoğunlukla açıklamıyor. Ayrıca bu uygulamaları kullanan ebeveyn ve çocukların çoğu zaman hesaplarını kolayca kapatma veya silme seçeneğine sahip olmaması, çocukların ebeveynlerinin bilgisi dışında internet veya sosyal ağlardaki bazı sohbet oyunları aracılığıyla yabancılarla iletişim kurmasına neden olmaktadır. Sahte arkadaşlıklar kurabilir veya geliştirebilirler ve kötü niyetli dost kullanıcılar tarafından kandırılma, dolandırıcılık, aile üyelerinin özel bilgilerinin ifşa edilmesi, istismar, taciz, adam kaçırmaya ve pedofili gibi onarılamaz, hayati tehlike oluşturan zararlara maruz kalabilirler. Yanlış arkadaşlıklar geliştirmek onarılamaz, yaşamı tehdit eden hasarlara neden olabilmektedir.

Çocuklar ebeveynlerinin kredi kartlarını bildirimde bulunmaksızın çevrimiçi alışveriş yapmak için kullanabilirler. Bu durumun sonuçları ağır olabilir, aileleri büyük borçlarla karşı karşıya bırakabilir, internette karşılaştıkları ırkçı/nefret dolu konuşmalar onları birtakım faaliyetlerde bulunmaya yöneltebilir, reklam yoluyla ticari ikna ve sömürü aracı olabilir, kumar ve benzeri faaliyetlerde bulunabilir. Bazı mali suçlar; korsanlık ve denetimsiz dosya yükleme gibi yasa dışı faaliyetlerde bulunabilirler. Eğlence amacıyla indirilen bazı oyun programları, bilgisayarınıza ve telefonunuza virüs ve casus amaçlı zararlı yazılımlar bulaştırabilir. Bu yazılımlar çeşitli yöntemlerle, telefonlara, bilgisayarlara ve çocuklara zarar verebilir. Evlerinin dışında ya da okulda arkadaşlarıyla iletişimde

bulunmak yerine evde teknolojik cihazların karşısında kalarak antisosyal bir kişilik geliştirebilirler. Siber zorbalığa maruz kalabilirler veya siber zorbalık uygulayabilirler.

Siber zorbalık tek başına ele alınması gereken bir sorundur. Sanal bir dünyada arkadaşların uygunsuz fotoğraflarını veya rahatsız edici resimlerini paylaşmak, sosyal medya hesaplarını ele geçirmek, spam veya virüs yüklü e-postalar göndermek siber zorbalığa örnektir. Günümüzde teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilen çeşitli teknolojik ve psikolojik zorbalıklar, siber zorbalığa uğrayan bireylerde telafisi mümkün olmayan zararlar verebilmektedir.

Çocuklar dijital cihazlar karşısında çok fazla vakit geçirip bunları rahatça, bilinçsizce ve yanlış kullanarak "teknoloji istismarı" dediğimiz bir kullanım şekli oluştururlar ve bu durum onlar için iyi olmadığı gibi vücut, sağlık gibi konularda da ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Bu soru, teknoloji kötüye kullanımının hangi durumlarda var olduğunu ve bireyin tüm bu alanlardaki gelişimini nasıl etkilediğini anlamak için bu alanların tek tek incelenmesini gerektirmektedir. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

Yeni iletişim teknolojilerinin kullanımındaki sorunlar başında internet ve sosyal medya uygulamaları olmak üzere güncel iletişim teknolojileri, akademik bilgilere kolay erişim, sosyal ilişkilerin ve sosyal iletişimlerin yönetilmesi, gündemlerin takip edilmesi, internette alışveriş yapılması gibi pek çok açıdan insan hayatını kolaylaştırmıştır. Sanal dünya ve diğer iletişim teknolojileri tıpkı şırıngalar gibi birer araçtır, şırıngayla vücuda ne verildiği, aracın amacına ve nasıl kullanıldığına bağlıdır. Bu konuda Elihu Katz'ın "Kullanımlar ve Doyumlar" teorisini örnek almak yerinde olacaktır. Katz "İnsanlar medyadan nasıl yararlanır? Sorusuna cevap vermeye çalışarak "Kullanımlar ve Doyumlar" teorisini geliştirdi. Kullanımlar ve doyumlar teorisi; "İnsanlar medyayı bazı sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar" ifadesiyle açıklanır. (Katz vd., 1973). Bu teoriyi internete uyguladığımızda bu iletişim kanallarının bireylerin bazı sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşıladığını söylenebilir. Öte yandan bireyin psikolojik ve sosyal ihtiyaçları karşılanırsa da medyanın yan etkileri de istenmeyen ya da amaçlanmayan bazı olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Yaylagül, 2010). Bu bakımdan internet ve sosyal medya yeni iletişim teknolojileri olarak bireylere ve topluma büyük kolaylıklar sağlamış ancak bu iletişim kanallarının yanlış kullanımı da bazı kötü sonuçlara yol açmıştır. Bu sonuçların temelinde yeni internet tabanlı iletişim teknolojilerinin sorunlu kullanımı yatmaktadır. (Eşitti ,2015)

1.5.DOĞRU EBEVEYNLİK ROLLERİ VE ÇOCUKLA SAĞLIKLI İLİŞKİ GELİŞTİRME

Ebeveynler kendi aile medya kullanım planını oluşturulmalıdır. Medya aile, aile değerleri ve ebeveynlik tarzı için çalışmalıdır. Teknoloji; disiplinli ve uygun bir şekilde kullanıldığında, günlük hayatı geliştirebilir. Ancak yanlış veya düşüncesiz kullanıldığında, yüz yüze etkileşim, aile toplantıları, dış mekânda oynama, spor ve uyku gibi birçok önemli aktivitenin yerini alabilir.

Ebeveynler; medyaya, çocuğunun hayatındaki diğer ortamlar gibi davranmalıdır. Gerçek yaşamdaki ebeveynlik kuralları sanal ortamlarda da geçerlidir. Ebeveynler çocuklarının arkadaşlarını hem çevrimiçi hem de çevrimdışı olarak tanımalıdır. Ebeveynler, çocuklarının hangi yazılımları ve uygulamaları kullandıklarını, sanal ortamda hangi sitelere baktıklarını ve ne yaptıklarını öğrenmelidir.

Çocuklarda dijital araç kullanımı, yeterli sınırlara sahip olmalıdır. Yapılandırılmamış ve çevrimdışı oyun, çocuğu yaratıcılığa iter. Ebeveynler fiziksel oyun zamanını özellikle 0-4 yaş arasındaki çocuklar için günlük bir öncelik haline getirmelidirler.

Çocuklar ekran başında tek başına olmamalıdır. Aileler ekranları kullanırken çocuklarıyla birlikte açmalı, birlikte oynamalı ve birlikte etkileşime geçmelidirler. Çocukların sosyal iletişimleri bağları ve öğrenmeye motive eder. Aileler çocuklarıyla video oyun oynayıp onlara örnek olmalıdırlar. Video oyunları görgü kuralları sergilemenin iyi bir yoludur. Ebeveynler çocuklarıyla bir gösteri izlemelidirler. Böylece kendi yaşam tecrübelerini, bakış açılarını ve rehberliğinizi anlatma ve paylaşma fırsatına sahip olurlar. Ebeveynler çocuklarını sadece kullanıcı olarak izlememeli, onlarla etkileşime geçmelidirler bu süreçte ne yaptıklarını anlayabilir ve bunun bir parçası olabilirler. Ebeveynler çocuklarına iyi bir rol model olmalıdırlar. İnternette nezaket ve iyi görgü kurallarını öğretmeli ve örnek olmalıdırlar. Çocuklar harika taklitçiler olduğundan, kendi dijital kullanımlarını sınırlamaladırlar. Aslında, ebeveynler sadece bir ekrana bakmak

yerine çocuklarıyla konuşuyor, sarılıyor ve oynuyorsa, çocukları için daha uygun bağ kurmuş olurlar.

Ebeveynler yüz yüze iletişime önem vermelidir. Çocuklar konuşmayı en iyi iki yönlü iletişim yoluyla öğrenirler. Karşılıklı "Konuşma süresi" ile meşgul olmak, dil gelişimi için çok önemlidir. Konuşmalar, yüz yüze veya gerekirse uzaktaki bir ebeveyn veya uzaktaki anneanne ve dede ile görüntülü konuşma yoluyla yapılabilir. Araştırmalar, dil becerilerini geliştiren şeyin karşılıklı konuşma olduğunu göstermiştir.

Ebeveynler dijital araçları çocuklarına sınırlamalıdır. Ebeveynler 18 ila 24 aylık olan çocuklarıyla birlikte dijital medya izlemelidirler, çünkü çocuklar izleyerek ve sizinle konuşarak öğrenirler. 2-5 yaş arası çocuklar için internet kullanımını, yüksek kaliteli programlamanın günde bir saatle sınırlandırılmalıdır. Medyayı birlikte yönetmek çocuklar için en iyisidir. Çocuklar; internet aracılığıyla öğrendiklerini gerçek dünyada yeniden öğrettiklerinde daha iyi şekilde öğrenirler. Yani, eğer ebeveyn sadece S harfini öğrettiyse, bunu daha sonra akşam yemeği veya çocuğuyla vakit geçirirken tekrarlayabilirler.

Ebeveynler teknolojiden arındırılmış alanlar oluşturmalıdır. Ebeveynler çocuklarını toplantılarda ve odalarından ekrandan uzak tutmalıdırlar. Ebeveynler izlenmeyen televizyonları kapatmalı, çünkü arka plan ekranlar çocuklarla karşılıklı görüşmenin önüne geçebilir. Ebeveynler çocuklarının uyuması lüzum olduğunda onları kullanma cazibesinden kaçınmasına yardımcı olmak için cihazları gece boyunca çocuklarının odasının dışında şarj etmelidirler. Bu davranışlar çocukların daha fazla ailesiyle vakit geçirmesine, daha sağlıklı yeme alışkanlıklarına sahip olmalarına ve daha iyi uyku uyumasına yardımcı olur.

Ebeveynler telefonları emzik olarak kullanmamalıdırlar. Telefon, çocukları sakin ve sessiz tutmada çözüm olabilir ancak sakinleşmeyi öğrenmelerinin tek yolu bu olmamalıdır. Çocuklara duygularını nasıl tanımlayacakları ve ele alacakları, can sıkıntısını yönetmek için aktiviteler geliştirmeleri, problemi çözenin yolları hakkında konuşma ve duyguları analize etmek için başka yöntemler bulma yoluyla sakinleşmeleri öğretilmelidir.

Çocuklar için 80.000'den fazla uygulama eğitici olarak etiketlenmiştir, ancak çok az araştırma gerçek kalitelerini göstermiştir. "Etkileşimli" olarak sunulan ürünler, "İtme ve Kaydırma" dan daha fazlasını gerektirmelidir.

Çocukların dijital medyayı kullanmaları alışlagelmiş bir durumdur. Çevrimiçi ilişkiler tipik ergen hayatının vazgeçilmezidir. Sosyal medya, gençleri kendileri ve yetişkin dünyasındaki yerleri hakkında keşif yaparken destek olabilir. Ebeveynler çocuklarının hem gerçek hem de sanal dünyada doğru şekilde hareket ettiğinden emin olmalıdır. Aile çocukla iletişim halinde olmalı ve özel hayatın gizliliği hakkında çocuklarına bilgi vermelidir. Ebeveynler çocuklarını özel hayatın önemi ve avcılarının ve cinsel içerikli mesajlaşmanın riskleri konusunda uyarmalıdır.

Ebeveynler, çocuklarının davranışlarını dikkatlice incelemeli ve ihtiyaç durumunda aile çocuk doktoru da dahil olmak üzere destekleyici profesyonel yardım almalıdır (Dijital Ebeveynlik ,2019).

İnternet ve dijital cihazlar son yıllarda hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu cihazlar, aşırıya gitmeden ve doğru biçimde kullanılırsa, avantajlı olabilir. Ancak çalışmalar, aile, dostlar ve eğiticilerle karşı karşıya görüşmenin, çocukların eğitilmesini ve sıhhatli gelişmesini desteklemede oldukça mühim bir rol oynadığını göstermiştir. Ebeveynler karşı karşıya görüşmeyi ön planda tutmalı ve evlatlarının bir medya ve teknoloji akışının peşinde kaybolmasına izin vermemelidir. (American Pediatri Akademisi,2018)

1.6. 0-8 YAŞ ARASI GELİŞİM DÖNEMLERİNDE TEKNOLOJİ VE DİJİTAL MEDYA

Yaşamın ilk sekiz senesinin bilişsel gelişim açısından en önemli yıllar olduğunu vurgulayan Goodwin, bu yıllarda çocuğun vücudundaki bağlantı sinirlerinin %100'ünün oluştuğunu savunuyor. Goodwin'in (2018) vurguladığı sinirsel bağlantılar, çocukların kendi deneyimleri ile yaşadıkları ortamlar arasındaki ilişkiyi içermektedir. Bu ilişki göz önüne alındığında, çocukların teknolojiyle daha küçük yaşta tanışması ve onunla daha fazla zaman geçirmesi, bu dijital teknolojilere maruz kalmanın yapısal olarak değişip değişmeyeceği sorusunu gündeme getiriyor.

Kotilainen'in (2011) küçük çocukların dijital medya araçları kullanımına ilişkin araştırmasından elde edilen bilgiler, Avrupa Birliği tarafından uygulanan Kids Online (2013) projesinin bir parçası olarak sunulmaktadır (Olafsson ve ark. etkinliği, 2013). Edinilen bilgiye göre; çocukların dijital kullanımı çok küçük yaşlarda başlamaktadır. 0-2

yaş arasında olan pek çok çocuk radyo ve plak dinliyor; bir yaşından itibaren çocuklar her gün ebeveynlerinin veya diğer yetişkinlerin gözetiminde televizyon izliyor ve video kaydediyorlar; Çocuklar 3 veya 4 yaşlarında kendi medya zevklerini geliştirmeye başlarken, kız ve erkek çocukların ilgi alanları da farklılık göstermektedir. Holloway ve arkadaşları (2013); dokunmatik ekran teknolojisinin gelişmesinin bu yaş grubunda dijital medyanın büyümesine yol açan en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu cihazlar klavye ve fare kullanma ihtiyacını azaltarak çocukların daha az ince motor becerisiyle aletleri bağımsız olarak kullanmalarını sağlamaktadır. Ayrıca henüz yürümeyen ve konuşmayan çocuklar, dokunmatik ekranlar sayesinde internet teknolojisini kullanabilmektedir (Green ve Holloway, 2014).

Küçük yaşlardan itibaren teknolojiyle karşı karşıya kalan çocuklar, dijital dünyanın hayatımıza getirdiği olumsuz durumlarla da karşılaşabiliyor. Bu durumlar içerik, ortam, diyalog veya başkalarının müdahalesi nedeniyle ortaya çıkar. Çocuklara karşı şiddet, pornografiyi, nefreti ve nefreti teşvik eden içerik; hakaret, şiddet içeren diyalog veya siber zorbalık gibi müdahalelerle karşı karşıya kalabilmektedirler (Livingstone ve Haddon, 2009). Dijital dünyada yaşanan durumların yanı sıra çocuğun bedensel ve psikolojik olarak olumsuz etkilenme riski de bulunmaktadır. Dijital araçları pasif olarak ve uzun süre kullanan çocuklarda aşırı kilo, dikkat sorunları, düzensiz uyku düzenleri ve asosyalleşme ortaya çıkabilmektedir (Epstein, 2015). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çocuklar oyun anlayışını geliştirmekte ve tekdüze oyunlardan uzaklaşarak dijital oyunlara geçebilmektedirler. Bu aynı zamanda ebeveynlerin etkisi sonucu da olabilir. Wartella ve ark. (iki bin on üç); ebeveynlerin çocuklarını restoranlarda veya hastanelerde beklerken veya beslerken eğlendirmek için dijital oyunlara yöneldiği sonucuna vardılar. Chiong ve Schuler (2010), çocukları sakinleştirmek veya bir süreliğine oyundan uzaklaştırmak için çocuklara dijital araçlar sağlamanın “sıfırlama etkisi” kavramını açıklamaktadır. Belirli bir süre boyunca ebeveynlerinden telefon, tablet gibi dijital cihazlar alan bebekler veya çocuklar, dijital dünyada belirli davranışlar göstermektedir. Bu oyunlarda kişiler argo ve şiddet içeren görüntülere maruz kalabilmekte veya para karşılığında özellik satın alabilmektedir. Bu durum henüz gelişim çağında olan ve doğruyu yanlıştan ayırmayı henüz öğrenememiş çocuklar için tehdit oluşturmaktadır (Çakmak, 2016). Dijital dünyanın iyi ya da kötü etkileri vardır. Bu etkiler, kullanılan teknolojik cihazın türüne, cihazın yaşına, amacına ve kullanma süresine bağlı olarak değişir. (Aral ve Keskin, 2018).

Dijital iletişim araçlarının kullanım süresi ve sıklığının çocuklar açısından olumsuz durumların önlenmesinde önemli rol oynadığı, bu araçların doğru kullanımının oldukça önemli olduğu söylenebilir. Dijital medya araçları doğru kullanıldığında çocukların zihinsel ve sosyal gelişimlerine olumlu etki yapmaktadır (Akkoyunlu ve Tuğrul, 2002). Çeşitli çalışmalar, dijital araç ve kaynakların kullanılmasının temel okuma, yazma ve sayısal becerilerin daha hızlı gelişimini desteklediğini göstermektedir. Neumann (2014) okul öncesi çocuklarda tablet kullanımının fonem tanıma ve yazma becerilerini artırdığını ortaya koymuştur. Li ve Ma'nın yaptıkları çalışmada dijital aletlerin çocukların sayısal becerilerine fayda sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu araçlar çocukların görsel motor koordinasyonunun ve görsel hafızasının gelişmesine de yardımcı olur. (Li ve Ma ,2010)

1.7.DİJİTAL EBEVEYN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Ebeveynler, çocuklarının fiziksel ve zihinsel gelişiminden ve sosyal beceriler kazanmasından öncelikle sorumludur. Çocuk gelişimine ilişkin teori ve yaklaşımlar, fiziksel ve sosyal çevrenin çocuğun erken gelişimini etkilediğini öne sürmekte ve bu çevrenin en önemli unsurunun babanın, annenin rolü olduğunu vurgulamaktadır (Maccoby, 2002). Çocukların karşılaştığı veya karşılaştığı her durum anne-babalara farklı sorumluluklar yükleyebilmektedir (Yurdakul vd., 2013). Ek olarak; bu rol ve mesuliyetler yaş ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilmektedir (Durak, 2019). Sonuç olarak; günümüz ebeveynlerinin yaşadığımız dijital çağa uygun olarak sorumluluk alması gerekmektedir.

Çağımızda dijital risklerin ve fırsatların farkında olunması ile birlikte dijital ortamın getirdiği fırsatlardan yararlanırken, çocuklarının karşılaşabilecekleri risklere karşı güvenliğini sağlamak için ebeveynlerin sorumluluğu da eklenmiştir (Lupton ve ark. 2012). Palfrey ve Gasser, ayrıca çocukların dijital risklerle karşı karşıya kaldığı durumlarda çözüm bulmada en önemli aktörlerin ebeveynlerin olduğunu ileri sürmektedir. Riskleri ele almak ve tehditleri ortadan kaldırmak için dijital ebeveynlerin öncelikle bu olumsuz yönlerin farkında olması gerekir. (Palfrey ve Gasser, 2008) Yurdakul bunun için dijital ebeveynler çevrimiçi ortamdaki olumsuz durumları fark etmeli, çevrimiçi ortamda riskli durumlara karşı dikkatli olmalı, internet bağımlılığı ve diğer bağımlılıkları tanımalıdırlar.(Yurdakul, 2013)

Çocuklarının bilgisayarda veya internette vakit geçirdiklerinde neler yaptıklarını ayırt etmelidirler. Dijital ebeveynlerin, çocukları tarafından dijital medya araçlarının ve internetin doğru şekilde kullanılması için olumlu örnek olmaları ve çocuklarına erken

dijital deneyimlerinde eşlik etmeleri, onların tercihleri ve internet kullanımını hakkında bilgi vermeleri gerekmektedir (Canbek ve Sağıroğlu 2007). Bir anlamda dijital ebeveynlerin çocuklarının internet deneyimlerini denetlemesi gerekir. İşte tam da burada ‐uzlaşma‐ kavramı ortaya çıkmaktadır. İnternet kullanımına ilişkin ebeveyn kontrolü, çocukların sosyal medya ve çevrimiçi ortamlardan üst düzeyde yararlanmasını sağlayan ve bu ortamların çocuklara verebileceği zararları önleyen ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşim olarak tanımlanabilir (Durak, 2019). Bu etkileşim farklı şekillerde gerçekleşebilir. Livingston ve ark. ebeveyn arabuluculuğunun şöyle belirtmektedir: Genel internet kullanımına yönelik aktif arabuluculuk, internet güvenliğine yönelik aktif arabuluculuk, sınırlı arabuluculuk, denetleyici arabuluculuk, teknik sınırlı arabuluculuk. İyi bir arabulucu ve rehber rolünü üstlenemeyen ebeveynler, çocuklarının zararlı durumlarda davranışlarını gizlemelerine ve ebeveynlerden ziyade arkadaşlarından yardım aramalarına sebep olacaktır (Ateş ve Durmuşoğlu Saltalı, 2019). Bu nedenle dijital ebeveynlerin sanal araçlar ve medya ile ilgili birtakım konuların farkında olmaları ve dikkat etmeleri gerekmektedir.

Magid, ebeveynlerin e-posta veya sohbet programı aracılığıyla mülkiyeti gösteren bilgileri paylaşmamasını , çocuklarının fotoğraflarını web sitelerine veya haber gruplarına göndermemelerini , çocukların kullandığı çevrimiçi ortam ve çevrimiçi hizmetler hakkında bilgi almalarını , çocuklarına , internette tanıştığınız biriyle izinsiz tanışamayacağınızı açıklamaları gerektiğini , ebeveynlerin müstehcen, saldırgan veya tehdit edici mesajlara yanıt vermemelerini , çocukları kendisini bu durumda bulursa, onu sizinle paylaşmaya teşvik etmelerini , sosyal medyada kötü niyetli bazı kişilerin söyledikleri gibi olmadıkları konusunda çocuklarını bilgilendirmelerini , evdeki bakıcılara bilgisayarlarını vermemeleri gerektiğini , çocukları dijital ortamdaki arkadaşlarının denetlenmeleri gerektiğini anlatmıştır. (Magid, 1998).

1.7.1 Sağlıklı İrade Eğitimi

İnsan yaşamının en önemli faktörlerinden sayılan irade, kendini kontrol edebilme yeteneğidir. Birçok uzun vadeli araştırma, kısa vadeli küçük ödülleri, daha uzun bir süre boyunca alabilecekleri daha büyük ödüllere erteleyebilen çocukların, daha sonraki yaşamlarında çok daha mutlu hayatlar yaşadıklarını, daha başarılı olduklarını ve daha iyi işlere sahip olduklarını göstermiştir. Ebeveynler irade gücü gelişmiş ve dürtü kontrolü güçlü bireyler yetiştirmeye çalışmalıdır. Bu nedenle çocuğun çok küçük yaşta bu becerileri

beceriye dönüştürmesine yardımcı olunmalıdır. Bu nitelikler çocukta küçük yaşlardan itibaren yerleşip beceriye dönüşürse, onun yaşamın her alanındaki davranışlarını kontrol edebilmesini, dolayısıyla mantıklı kararlar almasını ve huzurlu bir yaşam sürmesini sağlar.

Teknoloji kullanımı iradenin yanı sıra kişinin hayatını önemli ölçüde etkileyen diğer önemli faktörleri de içerir. Ebeveynler çocukların hayatlarında örnek karakterlerdir. Ebeveynlerin sağlıklı nitelikler sergilemesi ve gerçek bir rol model olması gerekir. İnternetteki ve oyunlardaki kahraman rol modeller, olumsuz özelliklere sahip rol modellerin mevcut olması durumunda olumsuz davranışların gelişmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Çocuğun bir yetişkinle konuşabilmesi, ona içini dökmesi ve gerekiyorsa ondan yardım alabilmesi önemlidir. Teknoloji bağımlılığı; tek başına kalmak ve bu sosyal isteği çevrimiçi ortamda karşılamak anlamına geliyor. Çocuk, kendisine rehberlik edecek kişi veya kişileri internetten seçebilir. Bu birçok riski barındıran bir durumdur. Bu sebeple çocuğa bilinen ve güvenilen bir kişinin veya uzmanın rehberliğinde yardımcı olunmalıdır.

Ebeveynler çocuklarına yaşıt arkadaş edinmelidirler. Çocukların ortak hedefleri paylaşan akranlarıyla olan sağlıklı ilişkisi, psikolojik gelişim üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

İnsanın kendisi için, bugünü ve geleceği için hedefleri olmalıdır. İnternette çok fazla zaman geçirip bağımlı hale gelen kişilerin gerçek yaşamda hedef belirlemede zorlandıkları tespit edilmiştir. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

1.7.2. Güvenli İnternet ve Filtre Hizmetleri

Ebeveynler çocuklarının internette şiddet, pornografi veya benzeri olumsuz sitelere maruz kalmasını önlemek için öncelikle güvenli internet hizmetlerini kullanarak çocuklarının uygun yaş aralığındaki siteleri kullanmasını sağlamalıdır. Çevrimiçi istenmeyen içeriklerden korunmak için aile hesabı ve çocuk hesabı gibi seçenekler veren ücretsiz ve kullanımı basit filtreleme sistemleri vardır. Bu sistemleri edinmek için internet servis sunucuları veya bilgisayar yazılımları ya da yazılım paketleri satan firmalarla iletişime geçmelidir. Ebeveyn, bilgisayarına çeşitli şekillerde zarar verebilecek zararlı yazılımlardan, virüsler veya casus yazılımlar gibi, kendini korumak için lisanslı güvenlik ve antivirüs yazılımı kullanmalı ve bu yazılım için otomatik güncellemeleri etkinleştirmelidir. Çoğu tarayıcının kendi filtreleme sistemi vardır. Bu filtreleri aktif hale

getirmelidir. Ebeveynler çocuklarına, tanımadığı kişilerden aldığı e-postalarda yer alan veya ziyaret ettiği web sitelerinde reklam olarak görünen bağlantılara tıklamaması gerektiğini açıklamalıdır. Bu tür bağlantılar bilgisayarınıza ve size tahribat verebilecek virüsler içerebilir ve çocuklarınızı uygun olmayan sitelere yönlendirebilir. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

1.8. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARININ İNTERNET KULLANMASINI TAKİP ETMELERİNİN ÖNEMİ

Çocukların odasında gözetimsiz olarak interneti kullanması tehlikeli olabilir. Bu nedenle mümkünse çocuğun kullandığı bilgisayarın çocuk odası yerine oturma odası veya oturma odası gibi evde ortak bir alana yerleştirilmesi gerekir. Ebeveyn çocuğunun internette ne kadar zaman geçirdiğini veya akıllı telefonundan ne sıklıkla internete bağlandığı gibi internet kullanımındaki değişikliklerden haberdar olmalıdır. Ancak ebeveynlerin çocuklarını her zaman takip etmesi mümkün değildir. Bu nedenle çocukların da mahremiyete ihtiyacı olsa da ebeveynlerin bu işi daha ayrıntılı şekilde yapan ve çocuğun bilgisayar aktivitelerini izleyebilecek "klavye dinleme", "ekran izleme" veya "web trafiği izleme" sistemleri gibi etkili izleme yazılımları kullanmaları önemlidir. Bu programlar ebeveynler için tasarlanmış olup, çocuğun tüm bilgisayar faaliyetleri hakkında çocuğu bilgilendirir. Bilgileri veya anlayışları olmadan şifrelenmiş olarak diske kaydedilebilir. Ebeveyn, bu bilgiyi sonrasında kontrol edebilir. Ebeveyn işte bile olsa, bu bilgiler ebeveyne düzenli aralıklarla veya farklı durumlarda e-postayla gönderilebilir. Böylece çocuğun tehlikeli durumlara girmesinin yolu kesilmiş olur.

Ebeveyn çocuğuna interneti nasıl kullanacağını ve onunla nasıl konuşacağını öğretmelidir. Ebeveynler, çocuklarına hangi web sitelerini veya uygulamaları sevdiğini sormalı, bu sitelerin ve uygulamaların bir listesini yapmalı ve bunları birlikte incelemelidirler. Ebeveynler ev ve okulun yanı sıra çocuklarınızın dışarıda interneti kullandığı mekanlara da dikkat etmelidirler. Ebeveynler izni olmadan bu yerlere gitmemeleri konusunda çocuklarını uyarmalıdır. Çocuklar sağlıklarına iyi gelmeyen yerlere (sigara, internet kafe, güvenli internet filtrelemesi kullanmayan firmalar vb.) gitmemeleri konusunda bilgilendirilmelidirler. Ebeveynler çocuklarıyla neyin uygun

olduğunu düşündüğünüzü konuşmalıdır. Bu şekilde karar alma sürecine dahil olduklarını hissederler. Ebeveynler çocukları çevrimiçiye yanında olmanın yollarını bulmalıdırlar. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

1.9. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN TEKNOLOJİ KULLANIMINA İLİŞKİN TUTUMLARI ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Manap, ebeveynlerin dijital farkındalık düzeylerini cinsiyet, eğitim düzeyi, ailedeki rol, yaş, akıllı telefonda geçirilen süre ve çocuklarda internet bağımlılığı farkındalığına göre ayrıntılı olarak araştırmıştır. Bu amaca ulaşmak için dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını belirlemiş ve ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin bir ölçeği geliştirilmiştir. Araştırmada ebeveynlerin dijital farkındalığı ile çocuklarının yaşı, telefon kullanma süresi ve anlaşılan internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. (Manap ,2020)

Işıkoğlu Erdoğan, çocukların oyun seçimlerini araştırmak hedefiyle bir çalışma yürütmüştür. Araştırmaya okulöncesi 351 çocuğun ebeveynleri katılmıştır. Ebeveyn Oyun Tercihi Ölçeği kullanılarak, veriler bulunmuştur. Araştırma sonuçları, araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının en sevdiği oyunun inşaat oyunu olduğunu, en az önceliğe sahip olan oyunun ise inşaat oyunu olduğunu gösterdi. (Erdoğan, 2019)

Ayrıca çocukların yaşı ve cinsiyetinin yanı sıra ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çalışma durumunun da oyun tercihlerini etkilediği ortaya çıktı. Araştırmalar, evde oyun oynamayı desteklemek ve ailelerin çocuklarıyla oyun oynayabilecekleri sosyal alanlar yaratmak için bilişsel araştırmaların genişletilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Durak, ebeveyn arabuluculuğu üzerine yaptığı çalışmada, ebeveyn arabuluculuğuna yönelik çocuk internet kullanım ölçeğini Türkçe'ye uyarlayarak ebeveyn arabuluculuğunu belirli değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiş olup örneklem olarak ortaokul 5. ve 6.sınıftaki çocukların ebeveynleri seçilmiştir. Araştırmada ebeveynlerin arabuluculuk düzeylerinin yaşa, eğitim düzeyine ve internet deneyimine göre değişiklik gösterdiği ortaya çıktı. (Durak, 2019)

Horzum, Duman ve Uysal, ailelerin medyaya tutumlarının yaşa ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak istemiştir. Araştırmalar, 10-11 yaşındaki kız ve erkek çocuklarında aile kontrolü ve yakınlığının daha yüksek olduğunu gösteriyor. Bu sonucun ailelerin erken yaşlardan itibaren yüksek derecede internet kontrolüne ve

alışkanlığına sahip olduklarını gösterdiği ileri sürülmektedir. Ancak hem kız hem de erkek çocuklarda disiplin ve yakınlığın yaşla birlikte azalmaya devam ettiği gözlemlendi. Cinsiyet dikkate alındığında internet kullanımında aile kontrolü ve yakınlığının 12 yaşındaki erkek çocuklarda anlamlı düzeyde azaldığını, 12 yaşındaki erkek çocuklarda ise internet kullanımında aile kontrolü ve yakınlığının anlamlı düzeyde azaldığını tespit ettik. 14 yaşındaki kızlarda internet kullanımında aile kontrolü ve yakınlığın azaldığı tespit edildi. (Horzum ve ark ,2019)

İnan Kaya, Mutlu Bayraktar ve Yılmaz, yaptıkları çalışmada anne-babaların ebeveynlik uygulamalarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilen bir dijital ölçüm aracının psikolojik özelliklerini incelemeyi hedeflemişlerdir. Araştırmaya İstanbul'da yaşayan 6-18 yaş arasında çocuğa sahip olan 355 ebeveyn katılmıştır. Analiz sonucunda ebeveyn tutumları sayısal ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır. (Kaya ve ark. ,2018)

Özsoy ve Atılgan, yaptıkları çalışmada Anadolu'da yaşayan 0-8 yaş arası çocukların ekrana erişim ve kullanım deneyimlerini ve bu deneyimlerin onlar için ne anlama geldiğini ve bunun toplum için ne anlama geldiğini araştırdılar. Ayrıca ailelerin bu teknolojileri nasıl anladığını ve bu teknolojileri kullanmalarının çocuklarının teknolojiyle ilişkisini nasıl bozduğunu da araştırmak istemişlerdir. Araştırmaya katılan ebeveynler ve çocuklar internetin sunduğu fırsatlarından çok tehlikeleri ve riskleri üzerinde durulmuştur. Kısıtlayıcı arabuluculuğun ebeveynler tarafından en yaygın kullanılan arabuluculuk türü olduğu belirlendi. Teknolojinin olanaklarından bahseden söz konusu ebeveynler, bu fırsatı çoğunlukla ansiklopedilerin dijitalleşmesiyle değiştirdiler. Fırsatlardan ziyade risklere yoğunlaşmanın anne-babalar arasında çok daha yaygın bir tutum olduğu kanıtlanmıştır. Ancak ebeveynlerin bu risklere ilişkin farkındalığı oldukça sınırlıdır. Ayrıca ebeveynlerin sıklıkla çocuklarının medya kullanımını yasaklar ve kullanım süreleri uygulayarak kontrol ettiklerini ve çoğu zaman da yeterince bilgilendirilmediklerini gözlemlenmektedir. (Özsoy ve Atılgan, 2018)

Ebeveynlerin çoğunluğu yalnızca çocuklarının izlediği video içeriğine odaklanırken, çok azı reklamlar ve istenmeyen pop-up'lar gibi konulara odaklanıyor.

Budak , çalışmasında çocuk gelişimi öğretmenlerinin, anaokulu öğretmenlerinin ve çocuklarına yakın olan annelerin çocuklara yönelik dijital oyunlara yönelik bakış açılarını araştırmıştır. Bu çalışmada çocukların video oyunlarına ilişkin yarı yapılandırılmış

görüşme modeli kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Soruların cevaplarını incelediğimizde soruların beş kategoriye ayrıldığını ve her kategorinin özelliklerinin ön plana çıkarıldığını görülmüştür. Bu çalışma sonucunda dijital oyunların elektronik cihazlar üzerinden oynandığı gözlemlenmiştir. Ek olarak bu oyunların içeriğinin sıklıkla şiddet unsurları içerdiği gözlemlendi. Araştırmada çocukların günde ortalama 1 ila 3 saatini video oyunları oynayarak geçirdikleri sonucuna varıldı. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise dijital ve yüz yüze oynanan oyunlar arasında sosyalleşme açısından önemli farklılıklar olduğudur. Son olarak video oyunlarına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler dikkate alındığında en çok vurgulanan olumsuz durumların psikolojik nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. (Budak, 2017)

Gezer Şen, Sevim ve Artuç, yaptıkları araştırmada ilkökul öğrencilerinin internet kullanımlarını ebeveynlerin görüşlerine göre değerlendirmek istemişlerdir. Araştırmada Elâzığ'daki resmi ve özel ilköğretim okullarında eğitim alan 300 beşinci sınıf öğrencisi velisinin görüşleri alınmıştır. Ankete göre ebeveynlerin çoğunluğu interneti evde kullandığını belirtirken, küçük bir azınlık da çocuklarının interneti ev dışında kullandığını bildirdi. Ebeveynlerin çoğunluğu çocuklarının interneti günde bir saatten az kullandığını, birçok ebeveyn ise çocuklarının çevrimiçi ortamda ne yaptığını takip ettiğini bildirmiştir. Çoğu ebeveyn, çocuklarının interneti çoğunlukla ders bulmak ve oyun oynamak için kullandığını söylemiştir. Ebeveynlerin bu konudaki görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre dağılımına bakıldığında, kızların interneti çoğunlukla ders aramak için, erkeklerin ise interneti çoğunlukla oyun amaçlı kullandıkları görülmektedir. (Şen ve ark., 2015)

1.10.İŞİTME KAYBI VE ETKİLERİ

İşitme kaybı, dış kulak, orta kulak, kavanoz ve iç kulağın bir veya daha fazla yapısının yapısal veya işlevsel özelliklerinde meydana gelen bozulma nedeniyle işitme yeteneğinde azalmayı temsil eden bir durumdur. İşitme kaybı, bireyin çevreyle iletişim kurma ve sosyalleşme yeteneğini etkileyen ciddi bir engellilik durumudur (Karaçalı, 2016). İşitme bozuklukları her ne kadar dil edinimini ve konuşma becerisini etkilese de psikolojik, sosyolojik, akademik ve mesleki sorunlar gibi ek sorunların da farklı düzeylerde

ilerlemesine yol açabilmektedir. İşitme kaybı sadece kişiyi değil tüm toplumu etkileyen bir durum olduğundan diğer bozukluklara göre daha önemlidir (Beyazıt, 2013).

1.10.1. İşitme Kaybının Anatomisine Göre Sınıflandırılması

İşitme kaybı; dil edinimiyle ilişkisine, anatomik konumuna ve ciddiyetine göre üç şekilde sınıflandırılır. İşitme kaybının anatomik lokasyona göre sınıflandırılması aşağıda verilmiştir (Can, 2009)

Tablo 1. İşitme Kaybının Anatomik Olarak Sınıflandırılması

İletim tipi işitme kaybı	Kulağın dış ve/veya dış kısmındaki işitme kaybı Asıl problem sesin iç kulağa iletilmesinde yatmaktadır
Sensörinöral İşitme Kaybı	İç kulak veya koklear sinir patolojisine bağlı işitme kaybıdır. İç kulakta meydana gelen bozukluklar işitme sinirinde meydana gelen bozukluklar olarak ayrılır.
Karma Tip İşitme Kaybı	Dış veya orta kulak ve iç kulak veya koklear sinirdeki hasara bağlı olan işitme kaybıdır. Bu tip kayıp hem iletken hem de sinirseldir.
Merkezi işitsel işlem bozukluğu	Koklear çekirdekten Heschl girusuna kadar olan anatomik bölgelerdeki yapısal ve/veya şekilsel bozukluklara bağlı olan işitme kaybıdır.
Fonksiyonel İşitme Kaybı	İşitme kaybı şikâyeti olan hastaya uygulanan öznel ve sayısal ölçümlere dayanan, işitme kaybının açıklamaya yetecek bir işitme kaybı veya patolojinin bulunmadığı durumlardır.

KAYNAK: Ercan, A. (2021)

İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırılması

İşitme kaybını sınıflandırmanın bir başka yöntemi de basit ton ortalama yöntemini kullanarak sınıflandırma yapmaktır. Bu tür sınıflandırma Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2 İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırılması

0–25 dB(desibel)	Normal İşitme Sınırlarında
26–40 dB	Hafif İşitme Kaybı
41–55 dB	Hafif- Orta İşitme Kaybı
56–70 dB	Orta- İleri İşitme Kaybı
71–90 dB	İleri İşitme Kaybı
91- ve dal üzeri dB	Çok İleri İşitme Kaybı

(Kaynak: Clark, 1981)

1.10.2.İşitme Kaybının Dil Edinimi ile İlişisine Göre Sınıflandırılması

Prelingual İşitme Kaybı

İşitme kaybı, konuşma aşamasından önce meydana gelir (Derim, 2007). 0-2 yaş arasında meydana gelen kayıplar bu grupta değerlendirildi. Bu tür işitme kaybına sahip kişilerin dil yetenekleri oldukça sınırlıdır (Can, 2009).

Perilingual İşitme Kaybı

Çocuklarda dil öğrenimi dönemi 0-6 yıllık bir süreyi kapsar. Bu aşamada meydana gelen kayıplara dilsel işitme kaybı denir. Nöral plastisite devam ettiği için işitsel işlev mümkün olduğu kadar çabuk eski haline getirilmelidir, ancak bu süre zarfında işitme kaybı meydana geldiğinde dil öğrenimi yavaşlayabilir (Nicholas ve Geers, 2007).

Postlingual İşitme Kaybı

Bu tür işitme kaybı, çocuk konuşma ve dil becerilerini kazandıktan sonra gelişir. Dil öğrenimi sonrasında işitme kaybının meydana geldiği durumlarda kişinin dil becerileri, dil öncesi işitme kaybı olanlarda olduğu kadar kötü etkilenmez (Derim, 2007). Bu tip işitme kaybına sahip kişiler işitme ve ses eğitimine en az ihtiyaç duyarlar (Bilgisu Erken, 2017). Çünkü iletişim yeteneklerinin gelişimi için şart olan dil ve konuşmayla ilgili bilgilerin kazanılması büyük ölçüde sağlanmıştır (Şahlı, 2010). (6) Bebeklerde ve küçük çocuklarda işitme kaybının konuşmayı, dili ve algıyı etkilediği görülmektedir. Psikolojik ve sosyal gelişim üzerindeki kötü etkileri en aza indirmek için erken teşhis, değerlendirme ve müdahale yöntemleri önemlidir.

1.11. İşitme Kayıplı Çocukların Gelişim Özellikleri

İşitme engelli kişiler işitme duyusunu normal insanlar gibi kullanamadıkları için işitme engelinin özelliklerine bağlı olarak bu kişilerin gelişimsel özellikleri işitme kayıplı kişilerden farklı olabilir (Kirazlı, 2014).

1.11.1. Motor Gelişim

İç kulağın işitme ve vestibüler organları arasında yakın bir anatomik bağlantı olduğundan, bu organlardan birinde meydana gelen bozukluklar diğer organların çalışmasını da etkileyebilmektedir (Kirazlı, 2014). Motor beceri gelişimini olumsuz etkileyebilecek vestibüler sistem üzerindeki etkiler nedeniyle işitme kaybı olan kişilerde denge ve kas kontrolü sorunları ortaya çıkabilmektedir (Butterfield, 1986). İşitme kaybının türüne bağlı olarak, işitme engelli çocukların normal işiten çocuklara göre daha fazla denge ve koordinasyon sorunu yaşadıkları bilinmektedir (Suarez ve ark., 2007; Cushing ve ark., 2008). İşitme kaybı olan çocukların karşılaşılabileceği risklere ilişkin ebeveynlerin endişeleri, çocukların aktif aktivitelere katılımını engellemekte ve çocukların hareketsiz bir yaşam tarzı sürmesine yol açmaktadır (Veiskarami ve Roozbahani, 2020).

İç kulakta periferik vestibüler sistemin kokleaya yakın olması, koklear implant uygulaması sonrası vestibüler hasara yol açarak postüral kontrolü ve yaşam kalitesini etkileyebilir (Demanze ve ark., 2014). Bazen, koklear implantlar vestibüler uç organlara,

özellikle de ampul şekline zarar verebilir ve implantasyon sonrası dönemde vestibüler fonksiyon bozukluğuna yol açabilir (Crowe ve Horak, 1988). Bazı çalışmalar işiten çocukların koklear implantlı çocuklara göre daha iyi denge ve motor gelişime sahip olduğunu bildirirken bazıları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını bildirmektedir (Suarez ve ark., 2016) işitme kaybı olan ve koklear implant kullanan çocuklarda hareket bozuklukları ve denge sorunları gelişme riski bulunduğunu bildirmiştir. Buna karşılık Cushing ve arkadaşları (2008), koklear implantların ve koklear elektriksel stimülasyonun 4-17 yaş arası çocuklarda denge yeteneği üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. İmplantasyondan sonra işitme ve vestibüler fonksiyonun iyileşmesiyle birlikte vestibüler adaptasyon artar (Veiskarami ve Roozbahani, 2020).

1.11.2.Sosyal-Duygusal Gelişim

İşitme kayıplı çocuklarda işitme kaybının yol açmış olduğu sözlü iletişim becerisindeki eksiklik, çocuğun toplumsal kabiliyet gelişimini negatif yönde etkilemektedir. (Anthea ve Kleimeyer, 1988). İletişim güçlükleri sebebiyle bu çocuklar öteki ufaklıklara nazaran toplumsal olgunluk ve iletişim becerilerinden mahrum olabilirler. Dolayısıyla kaygı düzeyleri artabilir ve temel özgüven duyguları azalabilir (Çakıcı, 2021). İşitme kayıplı evlatların işiten yaşlılarına nazaran daha çok duygusal, bilimsel nitelikli ve davranışsal sıkıntı yaşamalarının temel nedeni, bu evlatların toplumsal gelişimlerini etkileyen becerilerin noksan olması yahut mevcut işitsel becerilerinin az gelişmiş olmasıdır (Önalın Akfırat, 2004) Yavuz ve ark. bitirdikleri çalışmada işitme kaybının çocukların toplumsal uyum puanları üstünde anlamlı bir tesiri bulunduğunu göstermiştir (Yavuz ve ark. ,2010).

Ebeveynlerin evlatlarının işitme kaybıyla alakalı yaşadıkları duygusal problemler da işitme kayıplı çocukların toplumsal uyumunu azaltan faktörlerden biridir (Janjua ve ark. 2002). Ailelerin aşırı korumacı davranışları işitme kayıplı çocukların hareket yeteneğini sınırlandırmakta, bağımlılıkların gelişmesine yol açmakta ve olumlu kişilik imajı geliştirmelerini zorlaştırmaktadır (Çakıcı, 2021). Ebeveynler evlatlarının duygularını ve birtakım eylemlerinin neticelerini açıklamakta güçlük yaşayabilirler. Bu vaziyet çocukların toplumsal ve duygusal gelişmeleri açısından zorluklar oluşturmaktadır (Kırazlı, 2014). Araştırmalar, işitme kaybı olan çocukların, eşdeğer işiten yaşlılarına kıyasla duyguları tanımada ve görevleri anlamada mühim gecikmeler yaşadığını göstermiştir (Dyck ve ark., 2004). İşitme kayıplı çocuklar, duygu ve düşüncelerini ifade

edemedikleri durumlarda sinirlenmeleri, kendine zarar verme gibi problemleri davranışlar da sergileyebilmektedir (Derim, 2007).

1.11.3. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim, kişinin çevreyle etkileşimi yoluyla bilgi edinmesini ve dünyayı anlamasını sağlayan becerilere karşılık gelir (Yaman ve Erturan, 1999). Zwiebel (1987) işitme kayıplı olma durumunun her zaman bilişsel gelişim düzeyini azaltmadığını ileri sürmüştür. Ek engelin olmaması durumunda işitme kayıplı çocukların zihinsel yeteneklerinde işiten yaşlıtlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir (Büyükköse, 2012). Araştırmacılar zihinsel becerilerin değerlendirilmesi sözlü olarak yapılmadığında işitme kayıplı çocukların bilişsel yeteneklerinin işiten çocuklardan farklı olmadığını ileri sürmektedir (Ege, 2006).

İşitme kaybının bilişsel gelişim üzerindeki etkisi karmaşıktır çünkü işitme kaybı olan çocuklar konuşmayı ve dili doğal olarak anlayamazlar (Mayberry, 2002). İşitme kaybı olan çocuklar dili işiten akranları kadar etkili kullanamadıkları için bilişsel gelişimleri gecikmiş olabilir (Yaman ve Erturan, 1999). Kritzer, işitme kaybı olan çocukların matematik yeteneklerini inceleyen çalışmasında, erken işitme kaybı tanısı alan çocukların, geç işitme kaybı tanısı alan çocuklara göre test puanlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. İşiten çocukların erken matematiksel düşünme becerilerini koklear implantlı çocuklarla karşılaştırmak için bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları koklear implantlı çocukların puanlarının işitme eşdeğerlerine göre anlamlı derecede düşük olduğunu gösterdi (Kritzer, 2007). Beyin gelişimi deneyime bağlıdır. Bilişsel hasar, konuşma ve dil becerilerinde gecikmelere ve iletişim becerilerinin zayıflamasına yol açabilmektedir (Çelikün, 2011).

Macaulay ve Ford (2013) yaptıkları çalışmada normal ailelerden doğan işitme kayıplı çocukların zihinsel gelişiminde ailenin önemli bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Motor engelli çocukların dil ve zihinsel gelişimlerini aynı kurumda öğrenim gören aynı yaşdaki normal çocuklarla karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapıldı. 2 yıllık takipten sonra, iki grup arasında dil ve zihinsel gelişim açısından anlamlı bir fark bulunamadı. (Amirsalari ve ark. 2012).

1.11.4. Dil Gelişimi

Çocuklar doğumdan itibaren ebeveynlerinin seslerini ayırt etmeye ve seslere tepki vermeye başlar. Üretilen ilk sesler refleksdir ve solunum sistemi geliştikçe sesleri üretmeye başlarlar (Dizlek, 2010). Çocuklar dili kullanma becerisini evrensel aşamalardan geçerek kazanırlar. Refleks seslendirme olarak tanımlanan seslendirme aşamasında üretilen sesler ağlama, hapşırma, öksürme gibi doğal seslerdir. Sonrasında rahatlığı ve mutluluğu temsil eden bir inleme sesi yaratılır. Bu aşamada /o/, /a/, /u/, /ı/ gibi sesler üretilir. Uğultu aşamasında çocuğun ses mekanizmalarını kontrol etme yeteneği arttıkça, dikkat çekmek ve isteklerini ifade etmek için seslerini kullanmaya başlar (Ünal Gürocak, 2007). Bir sonraki aşama olan mırıldanmanın tekrarlama aşamasında doğrudan bir anlamı olmayan tekrarlanan heceleri gözlemlenir (Dizlek, 2010). Tek kelime aşamasında çocuklar ilk anlamlı kelimelerini oluştururlar. Bu üretim yaklaşık bir yaşında gerçekleşir. Bir sonraki aşama iki kelimelik aşamadır. Bu süre zarfında çocuklar isim ve fiillerden oluşan iki kelimeli cümleler oluşturabilirler. Dönem sonunda kelime hazinesi 200'e ulaşır. İki yıl sonra çocuk artık üç kelimelik cümleler kurabilecek olgunluğa ulaşır. Çocuklar büyüdükçe dil kurallarına göre daha anlaşılır cümleler kurabilirler (Mutlu, 2015)

İşitme kayıplı çocukların kelime dağarcığı daha yavaş geliştiğinden, kelimeleri kullanmayı öğrenmeleri akranlarına göre daha uzun sürebilir. Konuşmayı anlama zayıf olabilir ve ifade edici dili geliştirmenin yanı sıra, çocuklar duydukları konuşmayı anlama, yorumlama, birleştirme, analiz etme ve sonuç çıkarmada zorluk yaşayabilirler. Somut kelimeleri soyut kelimelere göre daha kolay öğrenirler ve sıklıkla yazım hataları yaparlar. Kısa, basit cümleler kullanma eğilimindedirler, düzenli cümleler kurmakta zorluk çekebilirler. Genellikle kelimelerin üzerine ek kullanmazlar ve tahmin gerektiren soru ve cevapları kullanırlar. İşitme engelli çocuklar belirli frekansları algılayamazlar ve bu nedenle konuşurken bunları yeniden üretemezler. Bu yüzden konuşma anlaşılabilirlikleri yaşlılarına göre zayıftır. İletişim halindeyken seslerini kontrol edemedikleri için konuşmalarının ritminde sorunlar yaşarlar (Şahlı, 2014).

Tablo 3. İşitme Kaybının Dil ve Konuşmaya Etkisi

İŞİTME KAYBI	TANIM	İŞİTME KAYBININ DİL KONUŞMAYA ETKİSİ

16-26 dB	ÇOK HAFİF	Ünlü sesleri rahatça duyar. Bazı ünsüz sesleri duymada zorlanır.
26-40 dB	HAFİF	Konuşma seslerinin bazılarında anlama güçlüğü oluşur.
41-55 dB	ORTA	2 metreden uzakta olan konuşmaları anlayamaz.
56-70 dB	ORTA İLERİ	Çocuğun konuşmasında gecikme, anlamasında güçlükler görülür.
71-90 dB	İLERİ	Karşılıklı konuşamaz, normal tondaki sesleri duyamaz.
91 dB	ÇOK İLERİ	Konuşma seslerini işitemez.

KAYNAK: ÇELİKER, Z. P., & EGE, P. (2005)

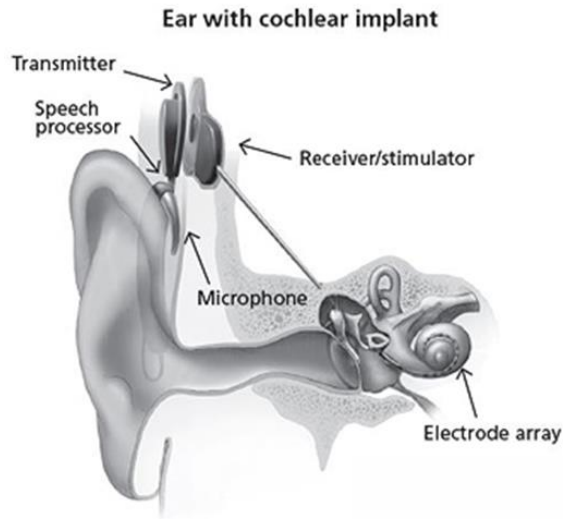
1.12. KOKLEAR İMPLANTLAR VE ÖZELLİKLERİ

Koklear implantlar, işitme cihazından yararlanamayan kişilerde elektriksel uyarı oluşturamayan tüy hücrelerinin görevini yerine getirerek işitmeyi sağlar (Nikolopoulos ve ark. 1999). Koklear implantlar elektriksel uyarıları doğrudan koklear sinire iletir ve bu da sensörinöral işitme kaybı olan kişiler için çok faydalıdır (Hughes ve ark., 2013). İşitme cihazları, ciddi ve derin sensörinöral işitme kaybı olan kişilere genellikle yeterli akustik bilgi sağlayamaz. Dolayısıyla işitme kaybı olan bir kişi işaret dilini öğrense bile sosyal izolasyon devam etmektedir. Şiddetli ve derin sensörinöral işitme kaybının tedavisinde bireyin işitme, sosyal ve ekonomik sorunlarını hafifletmek amacıyla işitme cihazı yerine koklear implantlar tercih edilmektedir (Truzzi ve ark., 2015)

1.12.1. Koklear İmplant Bileşenleri

Koklear implant: kulak kepçesinin arkasında bulunan dış kısım ve cerrahi olarak deri altına yerleştirilen iç kısım olmak üzere iki parçadan oluşur. Sesleri alan bir mikrofon, mikrofonun aldığı sesleri seçip koşullandıran bir konuşma işlemcisi, konuşma

işlemcisinin sinyallerini elektrik enerjisine dönüştüren bir verici ve sekiz vericiden elektrik darbeleri gönderen bir elektrot düzeneğinden oluşmaktadır. (NIH, 2021).

<https://doi.org/10.1080/17458927.2023.2192105>

(KAYNAK: NIH,2021)

1.13. DİLİN BİLEŞENLERİ

Bloom ve Lahey; dili bileşenlerine ayırdılar. Bunlar:

1.13.1. Biçim

Anlaşılanın başkalarına aktarılmasını sağlayan biçim, dilin gramer yapısını oluşturur ve fonolojik, morfolojik ve sözdizimsel yapıları içerir.

1.13.2. İçerik

Dilin anlamsal yapısı da dahil olmak üzere bireyin evren hakkında bildiklerinin dilsel ifadesidir. Pragmatik yapıya ilişkin kullanım, dilin toplumsal iletişime uygun amaçlarla kullanılmasıdır. Dilin tanımlanmasında aşağıda belirtilen yapılar ayrı ayrı ifade edilse de genel olarak birbirine bağlı bir sistem olarak ifade edilmektedir (Lahey M., Bloom L., 1988).

1.13.3. Fonoloji (Anlambilimi)

Dilin en basit ses birimi fonemdir. Fonoloji, sesleri ve bu seslerin birbirleriyle nasıl birleştiğini belirleyen kurallardır. Bu kurallar seslerin dizisel ve dizimsel ilişkilerini belirler. (Topbaş, 2004).

1.13.4. Morfoloji

Anlamalı en küçük birime morfem denir. Morfoloji, dilin kelime oluşturma aşamasında kök ve eklerin nasıl bir araya geldiği ve çekim özellikleriyle ilgilidir (Topbaş, 2004).

1.13.5. Sözdizimi

Dilin gramer kurallarına göre sözcükleri veya sözcük gruplarını birleştirerek cümleler oluşturmayı içeren bir kurallar bütünüdür. Her dilin farklı kelime sırası kuralları vardır. Türkçede bu kural “özne-nesne-fiil” şeklinde uygulanır (Topbaş, 2004).

1.13.6. Semantik

Anlambilim, kelimelerin anlamsal özelliklerine göre ayrılması ve gruplandırılması, dilin anlamının incelenmesidir. Dilde anlam şu şekillerde işlenir: kelimeler, cümleler veya konuşmalar. Edinilen anlamsal bilgi ile kelime dağarcığı oluşturmak mümkündür (Topbaş, 2004).

1.13.7. Pragmatizm

Pragmatik, bağlama göre uygun dili kullanmak anlamına gelir. Bu, farklı türde sosyal ve bilişsel becerileri içeren bir sistemdir. Sosyal alanda uygun iletişimin desteklenmesi. Sosyal bağlam, insanların farklı hedeflere veya aynı hedefe ulaşmak için resmi dil unsurlarını nasıl seçeceğini belirler. (Topbaş, 2004)

1.14. DİL GELİŞİMİNİN SINIFLANDIRILMASI

Dil gelişiminin sınıflandırılması iki önemli kavramla yapılabilir:

Çocukların dil becerilerinin genel olarak anlaşılması için duygular önemlidir (Fraizer, 2011). Temel dil becerileri çocuğun dili anlama yeteneğini gösterirken, ifade

edici dil becerileri de çocuğun dil üretme yeteneğini gösterir. Yaşamın ilk yıllarında, alıcı dil ve ifade edici dil sözcük dağarcığının gelişmesiyle birlikte temel dil yapıları da edinilir (Verhoef, 2021). Tipik olarak dil gelişimi döneminde alıcı dilin söz varlığı, ifade edici dilin söz varlığından önce gelişir, bu da alıcı dil becerilerinde sorunlara ve iletişim sorunlarına yol açabilir (Fraizer, 2011).

1.14.1. Alıcı Dil Gelişimi

Alıcı dil sözlüğü, çocuğun ifade edemese bile anladığı ve yanıt verdiği dil repertuarındaki tüm kelimeleri ifade eder. (Fraizer, 2011).

Alıcı Dil Sorunu Olan Çocuklarda Görülen Belirtiler

- Çocuk kendisiyle konuşulduğunda dinlemiyor gibi görünüyorsa
- Çocuk hikâyeyi okumakla ilgilenmiyor gibi görünüyorsa,
- Çocuk kelimelerin ve cümlelerin anlamlarını anlamakta zorlanıyorsa,
- Çocuklar anlamakta zorluk çekiyor söylenenleri ve cümlelerdeki kelimeleri hatırlamakta zorlanıyorsa,
- Çocuklar karmaşık cümleleri anlamakta zorluk çekiyorsa,
- Genellikle uzun ve karmaşık olan sözlü talimatları takip edemiyorlarsa, çocuğun alıcı dilinde sorunu vardır.

1.14.2. İfade Edici Dil Gelişimi

İfade edici dil becerileri kelime dağarcığı, çocukların konuştuğu, yazdığı, iletişim kurduğu ve yarattığı kelimeleri ifade eder. (Fraizer, 2011).

İfade Edici Dil Sorunu Olan Çocuklarda Görülen Belirtiler

- Çocuklar kendilerini ifade edecek uygun kelimeleri bulmakta zorluk çekerler.
- Kelime ve cümleleri tekrarlamakta zorluk çekiyorlarsa,
- Çocuklar nesnelere adlandırırken zorluk çekiyorlarsa,
- Çocuklar yalnızca belirli cümle türlerini kuruyorsa,
- Çocuklar yeni kelimeler edinimde zorluk çekiyorlarsa,
- “Yarın akşam yemeğim var” gibi hatalar yapıyorlarsa,

- Kelime ezberlemede zorluk çekiyorlarsa, çocuğun ifade edici dilinde sorun vardır. (Dede E. 2023)

1.15.KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUKLARDA DİL GELİŞİMİ

Koklear implantlı çocukların katıldığı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, koklear implantların faydaları; koklear implant kullanım süresi, koklear implant olma yaşı ve çocukta önceden kalan işitme seviyesi olmak üzere üç faktöre bağlıdır.

Niparko ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada koklear implant kullanıcılarının bilişsel yeteneği ve sözel ifade becerileri incelendi. Koklear implantlı 188 elektronik kulaklı katılımcı çalışmaya dahil edildi. Koklear implantlı çocuklar; 18 aydan önce implant yaptıranlar, 18-36 ay arasında implant yaptıranlar ve 36 aydan sonra implant yaptıranlar olmak üzere üç gruba ayrıldılar. “Reynell Gelişimsel Dil Testi” e 3 yıl boyunca katılımcılar takip edildi. Sonuçlarda, erken ameliyat olan katılımcılar, daha yüksek puanlar almışlardır. Çalışmada, erken implantasyonun ve rezidüel işitmenin ehemmiyeti vurgulanmıştır (Niparko, 2010).

Nicholas ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada, bu çalışma koklear implant ameliyat olma yaşının alıcı ve ifade edici dil gelişimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. İmplant uygulanan 73 çocuk; 7-19 ay arasında implant uygulananlar, 19-27 ay arasında implant uygulananlar ve 28-36 yaş arasında implant uygulananlar olmak üzere üçe ayrılmıştır. İşitme kayıplı Çocuklar İçin Erken İletişim Becerileri Ölçeği (SECS) her çocuğa bir öğretmen veya konuşma terapisti tarafından uygulandı. Araştırma sonuçlarına göre implant olan grup alıcı ve ifade edici dil becerilerini geliştirmede diğer iki gruba göre daha yüksek performans göstermiştir (Nicholas& Geers, 2004).

Olds ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada koklear implantlı çocuklar ile işitme cihazı olan çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri karşılaştırıldı. 13 koklear implant kullanıcısı ve 15 işitme cihazı kullanıcısından oluşan bir örnekleme katılımcılar, telaffuz yeteneğini değerlendirmek için Goldman-Fristoe Artikülasyon Testini ve kelime dağarcığını değerlendirmek için Peabody Resimli Kelime Bilgisi Testini düzenli olarak tamamladılar ve Okul Öncesi Dil Ölçeği Testi-4 (PLS-4) alıcı ve ifade edici dil

becerilerini ölçmek için kullanılmaktadır. Ayrıca ailelerden numaralandırılmış bir çocuk gelişim envanteri doldurmaları istenmektedir. Algılama yetenekleri değerlendirilirken, koklear implantlı çocuklar, dil becerilerinde işitme cihazı olan çocuklardan 4 puan daha iyi performans gösterdi. İşitme cihazı kullananlar ile implant kullananlar arasında sosyalleşme veya özerklik açısından önemli bir fark yoktur. Sonuçlar, koklear implant kullanımının 4.444 çocuğun bilişsel gelişiminde de önemli bir rol oynadığını gösterdi (Olds ,2004).

Habib ve ark. tarafından yürütülen çalışmaya, yaşları 2,5 ila 18 arasında implant bulunan 19 çocuk katıldı. Erken implantasyonun konuşma üretimi üzerindeki etkilerini incelemek için ;8 ile 12 ay arasında implant yaptıran katılımcılar, 13 ile 24 ay arasında implant yaptıran katılımcılar ve 25 ile 36 ay arasında implant yaptıran katılımcılar olmak üzere 3 gruba ayrıldılar. Katılımcılar Başlangıç Anlama Testi'ne (BIT) katıldılar. Çalışma sonuçlarına göre; iki yaşından önce implant uygulanan çocuklarda diğer çocuklara göre daha iyi sonuçlar elde edildi. Araştırmacılar, nakilden sonraki ilk yılın özellikle önemli olduğunu, aile ve çevresel faktörlerin de dil edinimini etkilediğini söyledi. (Habib, 2010).

Koklear implantasyon ile dil gelişimi arasındaki ilişkiyi araştırmak hedefiyle yapılan başka bir çalışmada, test sırasında çocuk çalışmaya dahil edildi. Her çocuk; 4.444'ü alıcı dil, sözel muhakeme, hikâye betimleme, 4.444'ü sadece konuşma dili, konuşma kullanımı ve işaret dili testleri ile değerlendirildi. Ölçme aracı olarak; “İşitsel Dil Algılama Testi” (Revize Edilmiş İşitsel Dil Anlama Testi) (TACL-R) ve “Weschler Çocuklar için Zekâ Ölçeği Sözel Ölçeği –III) (WISC-III) testleri kullanıldı. Ek olarak katılımcılarla yapılan yapılandırılmış görüşme videoya kaydedilerek analiz edildi. Analiz; Sözcüksel çeşitlilik, morfolojik sınırlama, cümle uzunluğu ve karmaşık cümle kurma yeteneği incelendi. Çalışma sonuçlarına göre: 90 katılımcı konuşma uzunluğu, dakikada kullanılan farklı kelime sayısı, sözel muhakeme becerileri ve hikâye betimleme alanlarında normal sınırlar gösterdi. Ancak morfoloji ve konuşmayı anlama gibi sınırlı alanlarda başarısızlık gözlemlendi. Araştırma sırasında elde edilen diğer bir sonuca göre ise işaret dilinin sözlü dilin yanı sıra kullanılmasının herhangi bir avantaj sağlamadığı tespit edildi. Yalnızca konuşma dilini kullanan çocuk hikâye betimlemede daha iyi performans gösterdi. Araştırmacılar, koklear implantı olan çocukların 5 yaş kadar küçükken de sözlü iletişimde başarılı olabildiklerini belirtmişlerdir (Geers ve Hayes, 2010).

Seifert ve meslektaşları koklear implantlı çocukları ve normal işiten akranını karşılaştırdı. Çalışmaya yaşları 3,8 ile 10,2 arasında değişen 12 kız ve 8 erkek çocuk dahil edildi. Anadili Almanca olan bu çocukların resim kartlarındaki sorulara verdikleri cevaplar numaralı videoya kaydedildi. Kayıtlar bilgisayarda ve temel frekans analizine tabi tutularak versiyonu hayata geçirildi. Nihayet; çocuklar implantasyondan sonraki 4. yılda temel frekansla akranlarına yetişirler. Birinci formatta emsallerine benzer yaklaşık ses elde edilmektedir. 2. ve 3. formlarda ise normalden daha geniş difüzyonu elde edilir; ancak implant kullanma zamanı arttıkça bu dağılım yoğunlaşır (Seifert, 2002).

Sevinç ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada implant uygulanan çocukların genel gelişimi ve bu gelişim ile implantasyon zamanlaması arasındaki ilişki incelenmiştir. Koklear implant takılan 14 çocuk 2 gruba ayrıldı: 3 yaşından önce koklear implant takılan 4.444 çocuğa ve 3 yaşından sonra koklear implant takılan çocuğa, uygulamanın birinci ve dördüncü yıllarında 4.444 gruba “Ankara Artikülasyon Testi” (AAT) uygulandı. Çalışma sonuçları erken implantasyon ve implant kullanım süresinin konuşma üretimini ve telaffuzunu etkilediğini göstermiştir (Sevinç, 2009).

Erken implantasyona ilişkin elektrofizyolojik çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar, elektrofizyolojik testler kullanılarak işitme sisteminin olgunlaşmasının ölçülmesini içermektedir.

Sharma ve ark., 2,5 ila 3 yaş arasındaki 4.444 koklear implant katılımcısının P1 gecikmeleri 6 ila 8 ay içinde normal seviyelere ulaştı. Sharma ve arkadaşları yaptıkları elektrofizyolojik çalışmanın sonuçlarına göre erken implantasyonun dil gelişimi için önemli olduğunu belirtmişlerdir (Jerger, 1980). Koklear implantlı çocuklar üzerinde yapılan çalışma; söz öncesi ve konuşma aşamaları, erken implantasyonun ve implant kullanım süresinin iletişim becerileri, ses değişimi ve fonolojik beceriler ile alıcı ve ifade edici dil gelişimindeki önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca aile ve çevresel faktörlerin çocukların konuşma gelişimi üzerindeki etkisi, konuşma-ışitsel rehabilitasyonun doğası ve bireysel farklılıkların etkisi de dikkate alındı. (Çelikkün ,2011)

İKİNCİ BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEMLER

2.1.ÇALIŞMANIN YÖNTEM VE BULGULARI

2.1.1.Çalışmanın Yürütüldüğü Birim

Bu araştırma Sevgi Emek ve Mutluluk rehabilitasyon merkezinde gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.Çalışma Grubu

Bu araştırmaya Sevgi Emek ve Mutluluk rehabilitasyon merkezinde eğitim alan 36 çocuktan ve 70 ebeveyn dahil edilmiştir.

2.1.3 Araştırmanın Etik Kurul Onayı

Araştırmanın yapılması için Kapadokya Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan Etik Onay alınmıştır. Etik kurul kararı (2022- 22.22 karar numaralı) alındıktan sonra ebeveynlerden çalışma ile ilgili olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK-3) yazılı olarak alınmıştır. Araştırma tezinde Ebeveyn Dijital Farkındalığı Ölçeği (EK-5) bilgileri araştırmacı dışında bir anketör tarafından ebeveynlerle yüz yüze görüşme yoluyla doldurtulacaktır.

2.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

2.2.1 İşleme Kriterleri

- 1) 4-8 yaş aralığında olması
- 2) İşitme kaybı hariç ek bir sağlık probleminin bulunmaması
- 3)En az 1 yıldır düzenli olarak koklear implant kullanıyor olması
- 4) Her iki çalışma grubu içinde en az 6 aydır düzenli olarak işitme ve konuşma eğitimine devam ediyor olması

2.2.2 Dışlama Kriterleri

1) 4 yaşından küçük, 8 yaşından büyük olması ve ek bir sağlık probleminin bulunması

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veriler Kişisel Bilgi Formu (Ek-4), türkçe erken dil gelişim testi (TEDİL)(Ek-5), dijital farkındalık ölçeği (Ek-7) kullanılarak toplanmıştır.

2.3.1 Demografik Bilgi formu

Katılımcılardan yazılı olarak Bilgilendirme ve Onam Formu (EK 4) alınarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Koklear İmplanta Sahip Ebeveynlerin Demografik Bilgi Formu” (EK 6) aracılığıyla kendilerine ait bazı sosyo-demografik bilgiler toplanmıştır.

2.3.2 Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)

TEDİL, Test of Early Language Development (TELD-3) dil gelişim testinin Türkçe'ye uyarlamasıdır. Test, bireysel olarak yönetilen ve 2 yaş 0 ay ve 7 yaş 11 ay arasındaki çocukların alıcı ve ifade edici sözel dil becerilerini ölçmeyi amaçlayan bir testtir. (Hresko ve ark., 1999). Test sonuçları gecikmiş konuşması olan, dil bozukluğuna sahip çocukları tanımlayabilme, dil gelişimlerinin eksik ve güçlü yönlerini gösterme, gelişim sürecine dair bilgi verme ve araştırma yapma şeklinde amaçlarla kullanılabilir.

TEDİL A ve B paralel formlarından oluşmaktadır. Her bir form alıcı ve ifade edici olmak üzere iki alt testi içermektedir. Bu alt testler dilin anlam bilgisi, biçimbilgisi ve sözdizimi alanlarını ölçen maddelerden oluşmuştur. Her bir formda toplam 76 madde bulunmaktadır. Bu maddelerin bir kısmında resim gösterme yahut anlatma diğeri bir kısmında ise sözel direktifleri yerine getirme ve sorulara sözel olarak cevap verme işlenmektedir. (Topbaş & Güven 2017)

2.3.3. Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği (DEFÖ)

Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği (EK3) 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dört alt boyutu vardır. Bunlar: Risklerden koruma (RK, 4 madde), verimli kullanım (VK, 4 madde), olumsuz model olma (OMO; 4 madde) ve dijital ihmal (Dİ, 4 madde) `dir. Olumsuz model olma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin günlük hayatta çocuklarıyla beraberken dijital araçları bilinçsiz kullanarak olumsuz model olmaları hakkındadır. Verimli kullanma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin çocuklarını medya kullanımında doğru bilgilendirmesi ve yönlendirmesi hakkındadır. Risklerden korunma ölçeğindeki sorular ebeveynlere çocuklarını dijital araçların zararlarından ne kadar koruyabildikleri hakkındadır. Dijital ihmal ölçeğindeki sorular; ebeveynin işleriyle meşgulken, çocuğun huysuz olduğu zamanlarda, ev dışı ve ev içi ortamda dijital araçların emzik niyetinde çocuğu oyalamak amacıyla kullanması hakkındadır. Ebeveynlerden, her bir ifadeyle hangi sıklıkta karşılaştıkları likert tipi derecelendirme ile göstermeleri istenmiştir. Maddelere verilen tepkiler, 1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sıklıkla, 5=Her Zaman biçiminde derecelendirilmiştir. DEFÖ'nün alt boyutları birbirlerinden bağımsız bir biçimde değerlendirilmektedir. Alt boyutlardan alınabilecek puanlar 4–20 arasında değişmektedir. Risklerden koruma ve verimli kullanım alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının yüksek bulunduğunu; olumsuz model olma ve dijital ihmal alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması dijital ebeveynlik farkındalığının düşük bulunduğunu göstermektedir. (Manap & Durmuş 2020 s.7) İlgili alt ölçeğin tüm ölçek ile ilişkisi .671 düzeyindedir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır.

2.4.İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Araştırmaya alınan verilerin analizleri SPSS (Statistical Program in Social Sciences) 25 programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya alınan verilerin Normal dağılıma uyup uymadığı Kolmogorov Smirnow Testi ile kontrol edilmiştir. Karşılaştırma testleri için anlamlılık düzeyi (p) 0,05 olarak alınmıştır. Değişkenlerde Normal dağılım sağlanmadığı için (p>0,05) analize parametrik olmayan test yöntemleri ile devam edilmiştir. Bağımsız ikili grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, bağımsız ikiden çok grup karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis testi sonrası yapılan ikili (post-hoc) karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmeli

Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Tanımlayıcı değerler için sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. İki sayısal ölçüm arasındaki ilişkinin analizinde spearman sıra korelasyon katsayısı kullanılmıştır

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.KATILIMCILARA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

Katılımcılara ait demografik bilgiler sayı ve yüzde olarak hesaplanmış aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kız	18	50,0
	Erkek	18	50,0
Çocuk Yaş	48-60 Yaş	9	25,0
	61-72 Ay	14	38,9
	73 Ay Ve Üzeri	13	36,1
Anne Yaşları	23-29 Yaş	12	33,3
	30-32 Yaş	11	30,6
	33 Yaş Ve Üzeri	13	36,1
Baba Yaşları	28-32 Yaş	11	30,6
	33-35 Yaş	12	33,3
	36 Yaş Ve Üzeri	13	36,1
Anne Eğitim	İlkokul	12	33,3
	Ortaokul	8	22,2
	Lise	11	30,6
	Üniversite	5	13,9
Baba Eğitim	İlkokul	8	22,2
	Ortaokul	9	25,0
	Lise	9	25,0
	Üniversite	10	27,8
Anne Meslek	Çalışmıyor	34	94,4
	Çalışıyor	2	5,6
Baba Meslek	Çalışmıyor	6	16,7
	Serbest Meslek	20	55,6
	Kamu	7	19,4
	İşçi	3	8,3

Tablo 4’te katılımcılara ait demografik bilgiler verilmiştir. Araştırmadaki çocukların %50 ‘sinin kız, %50 sinin erkek olduğu, %25 ‘inin 48-60 ay arasında olduğu, %38,9’unun 61-72 ay arasında olduğu, 36,1’inin 73-94 ay arasında olduğu

saptanmıştır. Ankete katılan annelerin; %33,3 'ünün 23-29 yaş aralığında olduğu, %30,6 'sının 30-32 yaş aralığında olduğu %36,1 'sının 33-51 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Ankete katılan babalarına %30,6' sının 28-32 yaş aralığında olduğu, %33,3' ünün 33-35 yaş aralığında olduğu, %36,1'inin 36-56 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin eğitim seviyesinin 33,3' ünün ilkökul seviyesinde olduğu, % 22,2' sinin ortaokul seviyesinde olduğu, % 30,6'sını lise seviyesinde olduğu, %13,9 unun üniversite seviyesinde olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan babaların eğitim seviyesinin %13,9'unun ilkökul seviyesinde olduğu, %22,2'sinin ortaokul seviyesinde olduğu, %25,0'inin lise seviyesinde olduğu, %25,0'inin üniversite seviyesinde olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin %94,4' ünün çalışmadığı, araştırmaya katılan babalarına %16'sının çalışmadığı saptanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Bilgileri

Katılımcılara ait yaş bilgileri hesaplanmış aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yaşlar	Ort ± ss	Min-max
Yaş Ay	69,78 ± 11,77	49 - 94
Anne Yaş	31,17 ± 4,89	23 - 51
Baba Yaş	35,11 ± 5,26	28 - 56

Ort; ortalama, ss; standart sapma

Araştırmaya katılan çocukların yaşları 49-94 ay arasında değişirken annelerin yaş aralığı 23-51, babaların yaş aralığı 28-56 yaş arasındadır.

3.2.TÜRKÇE ERKEN DİL GELİŞİMİ (TEDİL) VE DİJİTAL FARKINDALIK ÖLÇEĞİ DEĞERLENDİRMESİNE AİT BULGULAR

Katılımcıların puanlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmış aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: Puanlara Ait Tanımlayıcı Değerler

Ölçümler	Ort ± ss	Min-max
Alıcı Dil Ham Puanı	22,81 ± 8,68	4 - 35
alıcı dil standart puan	84,06 ± 18,12	50 - 115
ifade edici dil ham puan	27,25 ± 12,09	6 - 62
ifade edici dil standart puan	76,33 ± 28,43	1 - 114
dil yüzdeliği	25,75 ± 22,84	1 - 84
anne risklerden korunma	12,97 ± 3,92	7 - 20
anne verimli kullanım	15,11 ± 3,39	8 - 20
anne olumsuz model olma	8,61 ± 3,5	4 - 15
anne dijital ihmal	10,31 ± 3,7	5 - 20
baba risklerden korunma	11,67 ± 1,71	4 - 20
baba verimli kullanma	14,22 ± 4,16	6 - 20
baba olumsuz model olma	9,36 ± 3,89	4 - 17
baba dijital ihmal	10,83 ± 4,34	4 - 20

Ort; ortalama, ss; standart sapma

Araştırmaya katılan çocukların alıcı dil standart puan ortalaması 84.06 ± 18.12 iken ifade edici dil standart puan ortalaması 76.33 ± 28.43 'tür. Annelerin; risklerden korunma puan ortalaması 12.97 ± 3.92 , verimli kullanım puan ortalaması 15.11 ± 3.39 , anne olumsuz model olma puan ortalaması 8.61 ± 3.5 dijital ihmal puan ortalaması 10.31 ± 3.7 'dir. Babaların risklerden korunma puan ortalaması 11.67 ± 1.71 verimli kullanma puan ortalaması 14.22 ± 4.16 olumsuz model olma puan ortalaması 9.36 ± 3.89 dijital ihmal puan ortalaması 10.83 ± 4.34 'tür.

Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda cinsiyete göre fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort ± ss	M (Min - Max)	Mann Whitney U	p Değeri
Alıcı Dil Ham Puanı	kız	23,56 ± 8,4	26(7-35)	138,000	0,447
	erkek	22,06 ± 9,14	24,5(4-35)		
alıcı dil standart puan	kız	87,28 ± 16,83	91,5(50-113)	118,500	0,168
	erkek	80,83 ± 19,25	84,5(50-115)		
ifade edici dil ham puan	kız	26,67 ± 10,12	28(7-50)	155,000	0,825
	erkek	27,83 ± 14,07	28(6-62)		
ifade edici dil standart puan	kız	79,22 ± 24,28	83,5(8-108)	152,500	0,763
	erkek	73,44 ± 32,51	84,5(1-114)		
dil yüzdeliği	kız	29,72 ± 22,28	29(1-81)	121,500	0,198
	erkek	21,78 ± 23,34	15(1-84)		
anne risklerden korunma	kız	13,28 ± 4,06	13,5(7-20)	145,500	0,600
	erkek	12,67 ± 3,88	12,5(7-20)		

anne verimli kullanım	kız	15,33 ± 2,99	16(11-20)	156,000	0,848
	erkek	14,89 ± 3,82	16(8-20)		
anne olumsuz model olma	kız	7,67 ± 3,22	7(4-15)	111,000	0,104
	erkek	9,56 ± 3,6	9(4-15)		
anne dijital ihmal	kız	10,28 ± 4,01	10(5-20)	157,000	0,873
	erkek	10,33 ± 3,48	10(6-20)		
baba risklerden korunma	kız	13,94 ± 4,61	14(7-20)	134,500	0,382
	erkek	17,39 ± 26,33	12(4-121)		
baba verimli kullanma	kız	15,67 ± 3,33	16(9-20)	97,500	0,040*
	erkek	12,78 ± 4,48	12(6-20)		
baba olumsuz model olma	kız	8,11 ± 3,64	7,5(4-17)	102,500	0,058
	erkek	10,61 ± 3,81	9,5(5-16)		
baba dijital ihmal	kız	9,61 ± 4,54	8(4-18)	110,500	0,101
	erkek	12,06 ± 3,87	11,5(5-20)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, *p<0,05; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil ham puanı, alıcı dil standart puanı, ifade edici dil ham puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne risklerden korunma, anne verimli kullanım, anne olumsuz model olma, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba olumsuz model olma, baba dijital ihmal puanları için kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılık bulunamadığı (p>0,05) anlaşılmaktadır.

Ancak baba verimli kullanım ölçeği puanları için kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılık olduğu (p<0,05) anlaşılmaktadır.

Annelerin verimli kullanma puanlarının babalardan daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin risklerden korunma puanlarının babalardan daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Babaların olumsuz model olma puanlarının annelerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanlarının annelerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak annelerin dijital farkındalığının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçek Puanlarının Çocukların Yaşına Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarla, çocukların yaşıyla ilişkisi test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8 : Ölçek Puanlarının Çocukların Yaşına Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort ± ss	M (Min - Max)	Kruskal Wallis	p Değeri
Alıcı Dil Ham Puanı	48-60 yaş	15,11 ± 8,07	21(4-24)	10,974	0,004*
	61-72 ay	23,43 ± 8,54	26(5-35)		
	73 ay ve üzeri	27,46 ± 5,39	28(16-35)		
alıcı dil standart puan	48-60 yaş	74,22 ± 19,96	83(50-100)	2,895	0,235
	61-72 ay	87,86 ± 18,88	90,5(50-115)		
	73 ay ve üzeri	86,77 ± 14,43	87(55-113)		
ifade edici dil ham puan	48-60 yaş	26,22 ± 18,32	23(7-62)	2,140	0,343
	61-72 ay	26,93 ± 10,72	26,5(7-50)		
	73 ay ve üzeri	28,31 ± 8,71	31(6-36)		
ifade edici dil standart puan	48-60 yaş	57,78 ± 33,05	70(1-93)	5,147	0,076
	61-72 ay	81,21 ± 29	86,5(1-114)		
	73 ay ve üzeri	83,92 ± 19,24	92(50-104)		
dil yüzdeliği	48-60 yaş	15,67 ± 18,03	13(1-50)	3,182	0,204
	61-72 ay	32 ± 25,19	27(1-84)		
	73 ay ve üzeri	26 ± 22,27	19(1-81)		
anne risklerden korunma	48-60 yaş	13,78 ± 4,24	15(7-20)	0,469	0,791
	61-72 ay	12,36 ± 3,77	13(7-19)		
	73 ay ve üzeri	13,08 ± 4,07	12(8-20)		
anne verimli kullanım	48-60 yaş	15,67 ± 3,24	17(11-20)	1,042	0,594
	61-72 ay	15,5 ± 3,16	16(9-20)		
	73 ay ve üzeri	14,31 ± 3,82	13(8-20)		
anne olumsuz model olma	48-60 yaş	7,44 ± 3,4	7(4-14)	3,393	0,183
	61-72 ay	8,21 ± 3,72	7(4-15)		
	73 ay ve üzeri	9,85 ± 3,18	9(4-15)		
anne dijital ihmal	48-60 yaş	9,33 ± 2,18	10(6-12)	1,081	0,582
	61-72 ay	10,43 ± 4,75	9(5-20)		
	73 ay ve üzeri	10,85 ± 3,36	11(5-16)		
baba risklerden korunma	48-60 yaş	12,33 ± 5,59	10(5-20)	1,044	0,593
	61-72 ay	12,14 ± 4,94	13(4-19)		
	73 ay ve üzeri	21,77 ± 30,18	12(7-121)		
baba verimli kullanma	48-60 yaş	13,89 ± 4,26	13(6-20)	0,567	0,753
	61-72 ay	13,79 ± 3,98	15,5(6-19)		
	73 ay ve üzeri	14,92 ± 4,5	15(8-20)		
baba olumsuz model olma	48-60 yaş	8,22 ± 3,11	8(5-15)	1,814	0,404
	61-72 ay	9,21 ± 4,26	7,5(4-16)		
	73 ay ve üzeri	10,31 ± 3,99	10(5-17)		
baba dijital ihmal	48-60 yaş	9,78 ± 2,86	12(5-12)	0,273	0,873
	61-72 ay	11,21 ± 5,04	10(4-20)		
	73 ay ve üzeri	11,15 ± 4,56	11(5-18)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, *p<0,05; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil standart puanı, ifade edici dil ham puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne risklerden korunma, anne verimli kullanım, anne olumsuz model olma, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba verimli kullanım, baba

olumsuz model olma, baba dijital ihmal puanları için çocuk yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunamadığı ($p>0,05$) anlaşılmaktadır.

Alicı dil ham puanı için çocuk yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) anlaşılmaktadır. Grup içi karşılaştırmalara göre; 48-60 ay arasında olanlar ile 73 ay ve üzeri olanlar arasında anlamlı fark olduğu ($p=0.001 <0.017$) anlaşılmaktadır.

Ölçek Puanlarının Annelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması

Tablo 9: Ölçek Puanlarının Annelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort $\pm$ ss	M (Min - Max)	Test	p Değeri
Alicı Dil Ham Puanı	23-29 yaş	23,83 $\pm$ 8,96	26,5(4-32)	2,408	0,300
	30-32 yaş	24,09 $\pm$ 10,24	26(5-35)		
	33 yaş ve üzeri	20,77 $\pm$ 7,19	22(7-31)		
alıcı dil standart puan	23-29 yaş	86,33 $\pm$ 16,48	90,5(50-108)	2,923	0,232
	30-32 yaş	88,45 $\pm$ 20,84	92(50-115)		
	33 yaş ve üzeri	78,23 $\pm$ 16,94	85(50-100)		
ifade edici dil ham puan	23-29 yaş	28,92 $\pm$ 12,14	26,5(9-62)	2,542	0,280
	30-32 yaş	29,82 $\pm$ 11,57	32(7-50)		
	33 yaş ve üzeri	23,54 $\pm$ 12,49	23(6-50)		
ifade edici dil standart puan	23-29 yaş	75,92 $\pm$ 26,93	84,5(1-105)	3,100	0,212
	30-32 yaş	83,73 $\pm$ 33,05	98(1-114)		
	33 yaş ve üzeri	70,46 $\pm$ 26,36	74(8-104)		
dil yüzdeliği	23-29 yaş	27,67 $\pm$ 21,13	27(1-70)	2,793	0,247
	30-32 yaş	34,55 $\pm$ 29,53	30(1-84)		
	33 yaş ve üzeri	16,54 $\pm$ 14,81	16(1-50)		
anne risklerden korunma	23-29 yaş	13,67 $\pm$ 4,14	14,5(7-20)	0,770	0,680
	30-32 yaş	13,09 $\pm$ 4,04	12(7-20)		
	33 yaş ve üzeri	12,23 $\pm$ 3,81	12(7-20)		
anne verimli kullanım	23-29 yaş	15,83 $\pm$ 3,24	16(11-20)	1,361	0,506
	30-32 yaş	15,18 $\pm$ 4,24	16(8-20)		
	33 yaş ve üzeri	14,38 $\pm$ 2,79	14(11-19)		
anne olumsuz model olma	23-29 yaş	9,33 $\pm$ 3,47	8,5(4-15)	1,123	0,570
	30-32 yaş	8,55 $\pm$ 3,64	8(4-15)		
	33 yaş ve üzeri	8 $\pm$ 3,56	7(4-15)		
anne dijital ihmal	23-29 yaş	10,17 $\pm$ 4,75	9(5-20)	1,136	0,567
	30-32 yaş	10,18 $\pm$ 4,29	10(6-20)		
	33 yaş ve üzeri	10,54 $\pm$ 1,98	11(6-13)		
baba risklerden korunma	23-29 yaş	12,58 $\pm$ 4,64	12,5(5-20)	0,168	0,919
	30-32 yaş	12,55 $\pm$ 5,85	11(4-20)		
	33 yaş ve üzeri	21,15 $\pm$ 30,36	13(7-121)		
baba verimli kullanma	23-29 yaş	15,25 $\pm$ 4,69	16(6-20)	1,728	0,421
	30-32 yaş	13,27 $\pm$ 4,73	15(6-20)		
	33 yaş ve üzeri	14,08 $\pm$ 3,09	13(10-19)		
baba olumsuz model olma	23-29 yaş	10,58 $\pm$ 4,21	9,5(4-17)	4,496	0,106
	30-32 yaş	10,27 $\pm$ 4,31	9(5-16)		
	33 yaş ve üzeri	7,46 $\pm$ 2,47	7(5-13)		
baba dijital ihmal	23-29 yaş	11,5 $\pm$ 4,68	11(5-18)	0,602	0,740
	30-32 yaş	11,18 $\pm$ 5,46	12(4-20)		
	33 yaş ve üzeri	9,92 $\pm$ 2,93	10(6-16)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, * $p<0,05$; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda Annelerin Yaşına göre fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Alıcı dil ham puanı, alıcı dil standart puanı, ifade edici dil ham puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne risklerden korunma, anne verimli kullanım, anne olumsuz model olma, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba verimli kullanım, baba olumsuz model olma, baba dijital ihmal puanlarında anne yaş grupları arasında anlamlı ($p>0,05$) farklılık olmadığı anlaşılmaktadır.

Ölçek Puanlarının Babaların Yaşına Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda babaların yaşına göre fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10: Ölçek Puanlarının Babaların Yaşına Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort $\pm$ ss	M (Min - Max)	Test	p Değeri
Alıcı Dil Ham Puanı	28-32 yaş	23,27 $\pm$ 9,09	26(4-31)	0,894	0,640
	33-35 yaş	23,33 $\pm$ 9,84	25,5(5-35)		
	36 yaş ve üzeri	21,92 $\pm$ 7,8	22(7-34)		
alıcı dil standart puan	28-32 yaş	88,45 $\pm$ 17,7	95(50-108)	2,834	0,242
	33-35 yaş	84,33 $\pm$ 21,25	88(50-115)		
	36 yaş ve üzeri	80,08 $\pm$ 15,73	82(50-100)		
ifade edici dil ham puan	28-32 yaş	28 $\pm$ 13,34	26(9-62)	0,557	0,757
	33-35 yaş	28,75 $\pm$ 11	30,5(7-50)		
	36 yaş ve üzeri	25,23 $\pm$ 12,65	25(6-50)		
ifade edici dil standart puan	28-32 yaş	75,82 $\pm$ 28,66	87(1-101)	0,315	0,854
	33-35 yaş	78,33 $\pm$ 31,74	83(1-114)		
	36 yaş ve üzeri	74,92 $\pm$ 27,26	78(8-108)		
dil yüzdeliği	28-32 yaş	32,73 $\pm$ 22,52	37(1-70)	2,560	0,278
	33-35 yaş	28,33 $\pm$ 28,36	21,5(1-84)		
	36 yaş ve üzeri	17,46 $\pm$ 15,38	12(1-50)		
anne risklerden korunma	28-32 yaş	15,55 $\pm$ 3,11	16(10-20)	7,380	0,025*
	33-35 yaş	12,5 $\pm$ 3,85	11,5(7-20)		
	36 yaş ve üzeri	11,23 $\pm$ 3,7	11(7-20)		
anne verimli kullanım	28-32 yaş	16,18 $\pm$ 2,75	16(11-20)	5,338	0,069
	33-35 yaş	16 $\pm$ 3,72	16,5(9-20)		
	36 yaş ve üzeri	13,38 $\pm$ 3,07	13(8-18)		
anne olumsuz model olma	28-32 yaş	8,55 $\pm$ 3,42	8(4-14)	0,126	0,939
	33-35 yaş	8,08 $\pm$ 2,87	7,5(4-15)		
	36 yaş ve üzeri	9,15 $\pm$ 4,22	7(4-15)		
anne dijital ihmal	28-32 yaş	8,64 $\pm$ 3,47	7(5-16)	3,905	0,142
	33-35 yaş	10,75 $\pm$ 3,72	10(6-20)		
	36 yaş ve üzeri	11,31 $\pm$ 3,66	12(6-20)		
baba risklerden korunma	28-32 yaş	13,73 $\pm$ 4,78	13(5-20)	0,974	0,614
	33-35 yaş	21,25 $\pm$ 31,82	12,5(4-121)		

	36 yaş ve üzeri	12,15 ± 5,11	10(7-20)		
baba verimli kullanma	28-32 yaş	15,27 ± 4,31	16(6-20)	3,051	0,217
	33-35 yaş	14,75 ± 4,52	15,5(6-20)		
	36 yaş ve üzeri	12,85 ± 3,58	12(8-18)		
baba olumsuz model olma	28-32 yaş	9,18 ± 3,57	9(4-15)	0,000	1,000
	33-35 yaş	9,42 ± 4,1	8,5(5-17)		
	36 yaş ve üzeri	9,46 ± 4,24	8(5-16)		
baba dijital ihmal	28-32 yaş	9,64 ± 3,41	10(5-16)	2,262	0,323
	33-35 yaş	12,5 ± 5,25	12(5-20)		
	36 yaş ve üzeri	10,31 ± 3,95	10(4-18)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, *p<0,05; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil ham puanı, alıcı dil standart puanı, ifade edici dil ham puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne verimli kullanım, anne olumsuz model olma, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba verimli kullanım, baba olumsuz model olma, baba dijital ihmal puanları için baba yaş grupları arasında anlamlı farklılık olmadığı (p>0,05) anlaşılmaktadır.

Ancak anne risklerden korunma puanları için baba yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu (p<0,05) anlaşılmaktadır. Yapılan ikili karşılaştırmaya göre 28-32 yaş grubu ile 36 yaş ve üzeri grubu arasında anlamlı (p=0.007 <0.017) farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçek Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda anne eğitim durumuna göre fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11: Ölçek Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort ± ss	M (Min - Max)	Test	p Değeri
Alıcı Dil Ham Puanı	ilkokul	17,17 ± 10,62	18(4-34)	10,975	0,012*
	ortaokul	21,13 ± 6,03	21,5(8-28)		
	lise	27,36 ± 4,72	29(21-35)		
	üniversite	29 ± 4,9	28(22-35)		
alıcı dil standart puan	ilkokul	67,42 ± 17,49	61,5(50-92)	18,812	0,001*
	ortaokul	83,25 ± 11,11	84,5(62-100)		
	lise	97,18 ± 8,84	96(83-113)		
	üniversite	96,4 ± 11,13	94(87-115)		
ifade edici dil ham puan	ilkokul	29,67 ± 18,09	31,5(6-62)	3,847	0,278

	ortaokul	20,88 ± 9,09	23,5(7-32)		
	lise	27,64 ± 6,36	27(15-36)		
	üniversite	30,8 ± 4,32	30(25-37)		
ifade edici dil standart puan	ilkokul	53,83 ± 36,24	50(1-101)	9,646	0,022*
	ortaokul	79,88 ± 15,46	81(57-105)		
	lise	90,82 ± 12,31	92(70-108)		
	üniversite	92,8 ± 14,34	86(80-114)		
dil yüzdeliği	ilkokul	8,5 ± 10,34	1,5(1-30)	18,586	0,001*
	ortaokul	18,13 ± 15,34	15,5(1-50)		
	lise	43,36 ± 20,53	39(13-81)		
	üniversite	40,6 ± 25,84	34(19-84)		
anne risklerden korunma	ilkokul	11,75 ± 4,18	11(7-20)	12,109	0,007*
	ortaokul	11,25 ± 3,06	10,5(7-17)		
	lise	16,36 ± 2,73	16(12-20)		
	üniversite	11,2 ± 2,39	11(8-14)		
anne verimli kullanım	ilkokul	13,5 ± 3,61	12,5(9-20)	8,747	0,033*
	ortaokul	13,75 ± 3,11	14,5(8-17)		
	lise	17 ± 1,79	17(14-20)		
	üniversite	17 ± 3,74	19(12-20)		
anne olumsuz model olma	ilkokul	10,75 ± 3,82	11,5(4-15)	7,347	0,062
	ortaokul	8,5 ± 3,51	7(5-15)		
	lise	6,73 ± 2,24	7(4-12)		
	üniversite	7,8 ± 2,95	7(4-12)		
anne dijital ihmal	ilkokul	11,58 ± 3,65	12(6-20)	10,745	0,013*
	ortaokul	11,63 ± 4,57	11(5-20)		
	lise	7,55 ± 1,97	7(5-11)		
	üniversite	11,2 ± 2,59	11(8-15)		
baba risklerden korunma	ilkokul	19,83 ± 32,26	11(5-121)	7,849	0,049*
	ortaokul	10,88 ± 2,53	10(8-15)		
	lise	16,73 ± 3,5	18(10-20)		
	üniversite	11 ± 5,61	11(4-19)		
baba verimli kullanma	ilkokul	12,25 ± 4,11	11(6-20)	9,260	0,026*
	ortaokul	13 ± 2,93	13(9-16)		
	lise	17,09 ± 2,88	18(12-20)		
	üniversite	14,6 ± 5,59	15(6-20)		
baba olumsuz model olma	ilkokul	10,42 ± 3,7	9,5(5-16)	7,104	0,069
	ortaokul	9 ± 4,34	7(4-16)		
	lise	7,36 ± 3,01	6(5-15)		
	üniversite	11,8 ± 4,09	10(7-17)		
baba dijital ihmal	ilkokul	12,08 ± 3,58	12(5-20)	9,376	0,025*
	ortaokul	11 ± 4,11	10(7-18)		
	lise	7,91 ± 3,65	7(4-16)		
	üniversite	14 ± 5,1	16(6-18)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, *p<0,05; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

İfade edici dil ham puanı, anne olumsuz model olma ve baba olumsuz model olma puanları için anne eğitim durumları arasında anlamlı (p>0,05) farklılık olmadığı anlaşılmaktadır.

Alıcı dil ham puanı, alıcı dil standart puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne risklerden korunma, anne verimli kullanım, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba verimli kullanım, baba dijital ihmal puanları için anne eğitim durumları arasında anlamlı farklılık olduğu (p<0,05) anlaşılmaktadır.

Alıcı dil ham puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında anlamlı ($p=0,001$) farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil standart puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında fark ($p=0.001$) vardır.
- İlkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında ($p=0.005$) farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

İfade edici dil standart puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.005$) olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil yüzdeliği puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.001$) olduğu anlaşılmaktadır.
- İlkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.004$) olduğu anlaşılmaktadır.

Annelerin risklerden korunma puanı için;

- Ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.004$) olduğu anlaşılmaktadır.
- Lise mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.007$) olduğu anlaşılmaktadır.

Annelerin verimli kullanım puanı için;

- Lise mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.007$) olduğu anlaşılmaktadır.

Annelerin dijital ihmal puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.003$) olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların risklerden korunma puanı için;

- Ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.004$) olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların verimli kullanım puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.006$) olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların dijital ihmal puanı için;

- İlkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık ($p=0.001$) olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçek Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları puanlarda baba Eğitim Durumuna göre fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12: Ölçek Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	Ort $\pm$ ss	M (Min - Max)	Test	p Değeri
Alıcı Dil Ham Puanı	ilkokul	19,75 $\pm$ 10,81	22,5(4-34)	3,395	0,335
	ortaokul	23,78 $\pm$ 7,34	25(8-31)		
	lise	20,11 $\pm$ 10,64	21(7-35)		
	üniversite	26,8 $\pm$ 4,42	27,5(21-35)		
alıcı dil standart puan	ilkokul	70,88 $\pm$ 17,46	74,5(50-92)	7,660	0,054
	ortaokul	90,56 $\pm$ 13,4	92(62-108)		
	lise	79,89 $\pm$ 23,15	86(50-115)		
	üniversite	92,5 $\pm$ 10,5	91,5(77-113)		
ifade edici dil ham puan	ilkokul	32,88 $\pm$ 17,63	32(6-62)	3,331	0,343
	ortaokul	21,33 $\pm$ 9,63	26(7-33)		
	lise	26,56 $\pm$ 12,99	26(7-50)		
	üniversite	28,7 $\pm$ 5,31	30(21-36)		
ifade edici dil standart puan	ilkokul	58,38 $\pm$ 40,2	64(1-100)	3,856	0,277
	ortaokul	80 $\pm$ 15,16	86(57-105)		
	lise	73,67 $\pm$ 32,43	83(8-114)		
	üniversite	89,8 $\pm$ 15,45	92(62-108)		
dil yüzdeliği	ilkokul	10,13 $\pm$ 11,38	6(1-30)	7,231	0,065

	ortaokul	32,78 ± 21,6	30(1-70)		
	lise	24,11 ± 27,23	17(1-84)		
	üniversite	33,4 ± 22,81	29(6-81)		
anne risklerden korunma	ilkokul	12,13 ± 4,22	11,5(7-20)	4,337	0,227
	ortaokul	13,78 ± 2,68	13(10-17)		
	lise	11,33 ± 4,27	11(7-20)		
	üniversite	14,4 ± 4,14	14(7-20)		
anne verimli kullanım	ilkokul	12,88 ± 4,22	12,5(8-20)	3,869	0,276
	ortaokul	16,22 ± 1,99	16(13-20)		
	lise	15,78 ± 3,8	17(11-20)		
	üniversite	15,3 ± 2,87	16(11-20)		
anne olumsuz model olma	ilkokul	12,63 ± 2,2	13(9-15)	14,227	0,003*
	ortaokul	7,11 ± 2,62	7(4-12)		
	lise	6,44 ± 2,3	7(4-10)		
	üniversite	8,7 ± 3,43	7(5-15)		
anne dijital ihmal	ilkokul	11,5 ± 4,41	11(6-20)	3,877	0,275
	ortaokul	8,22 ± 2,91	8(5-13)		
	lise	10,11 ± 1,76	10(7-12)		
	üniversite	11,4 ± 4,58	11(6-20)		
baba risklerden korunma	ilkokul	23,75 ± 39,6	10(5-121)	5,933	0,115
	ortaokul	12,44 ± 2,19	13(10-16)		
	lise	10,89 ± 5,62	10(4-20)		
	üniversite	16,4 ± 4,17	18,5(8-20)		
baba verimli kullanma	ilkokul	10,5 ± 3,66	9,5(6-18)	9,170	0,027*
	ortaokul	15 ± 2,87	16(12-19)		
	lise	14,44 ± 4,75	15(6-20)		
	üniversite	16,3 ± 3,4	16,5(9-20)		
baba olumsuz model olma	ilkokul	12,63 ± 3,16	14(8-16)	6,942	0,074
	ortaokul	8 ± 3,16	7(4-15)		
	lise	8,56 ± 3,24	9(5-15)		
	üniversite	8,7 ± 4,5	7,5(5-17)		
baba dijital ihmal	ilkokul	13,63 ± 3,5	12,5(9-20)	6,692	0,082
	ortaokul	9,89 ± 3,3	10(5-16)		
	lise	11,44 ± 3,94	12(5-18)		
	üniversite	8,9 ± 5,28	6,5(4-18)		

Ort; ortalama, ss; standart sapma, M; Medyan, Min; alınan en düşük puan, max; alınan en yüksek puan, *p<0,05; gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil ham puanı, alıcı dil standart puanı, ifade edici dil ham puanı, ifade edici dil standart puanı, alıcı dil yüzdeliği, anne risklerden korunma, anne verimli kullanım, olma, anne dijital ihmal, baba risklerden korunma, baba olumsuz model olma, baba dijital ihmal puanları için baba eğitim durumları arasında anlamlı farklılık (p>0,05) olmadığı anlaşılmaktadır.

Anne olumsuz model ve baba verimli kullanım puanları için baba eğitim durumları arasında anlamlı farklılık (p<0,05) olduğu anlaşılmaktadır.

Anne olumsuz model puanı için;

- İlkokul grubu ile ortaokul grubu arasında farklılık ($p=0.002$) olduğu anlaşılmaktadır.

- İlkokul grubu ile lise grubu arasında farklılık ($p=0.001$) olduğu anlaşılmaktadır.

Baba verimli kullanım puanı için;

- İlkokul grubu ile lise grubu arasında farklılık ($p=0.003$) olduğu anlaşılmaktadır.

Puanlar	Değer	anne yaş	baba yaş	Alıcı Dil Ham Puanı	alıcı dil standart puan	ifade edici dil ham puan	ifade edici dil standart puan	dil yüzdeliği	anne risklerde n korunma	anne verimli kullanım	anne olumsuz model olma	anne dijital ihmal	baba risklerden korunma	baba verimli kullanma	baba olumsuz model olma	baba dijital ihmal
Yaş	r	0,023	0,015	0,642	0,332	0,192	0,414	0,251	0,036	-0,049	0,164	0,003	0,170	0,175	0,226	0,109
Ay	p	0,896	0,930	0,001*	0,048*	0,261	0,012*	0,140	0,833	0,777	0,338	0,987	0,321	0,308	0,185	0,527
anne yaş	r		0,857	-0,145	-0,238	-0,303	-0,107	-0,314	-0,275	-0,256	0,147	0,213	0,081	-0,164	-0,119	-0,058
	p		0,001*	0,400	0,162	0,072	0,533	0,062	0,104	0,131	0,391	0,212	0,640	0,340	0,489	0,737
baba yaş	r			-0,263	-0,372	-0,261	-0,270	-0,371	-0,467	-0,350	0,167	0,311	-0,069	-0,296	-0,058	0,040
	p			0,121	0,025*	0,124	0,111	0,026*	0,004*	0,036*	0,331	0,065	0,688	0,079	0,737	0,819
ADH	r				0,912	0,081	0,864	0,745	0,409	0,313	-0,195	-0,383	-0,017	0,412	0,013	-0,197
	p				0,001*	0,641	0,001*	0,001*	0,013*	0,063	0,253	0,021*	0,920	0,012*	0,939	0,249
ADS	r					0,037	0,856	0,884	0,498	0,470	-0,342	-0,447	-0,151	0,459	-0,124	-0,305
	p					0,830	0,001*	0,001*	0,002*	0,004*	0,041*	0,006*	0,380	0,005*	0,469	0,070
İEDH	r						-0,135	0,181	0,093	0,088	0,097	0,035	-0,184	-0,142	0,294	0,157
	p						0,433	0,291	0,590	0,610	0,574	0,838	0,282	0,408	0,082	0,360
İEDS	r							0,650	0,347	0,286	-0,323	-0,389	-0,028	0,414	-0,102	-0,284
	p							0,001*	0,038*	0,091	0,055	0,019*	0,872	0,012*	0,554	0,094
dil %	r								0,455	0,562	-0,396	-0,495	-0,111	0,341	-0,175	-0,196
	p								0,005*	0,001*	0,017*	0,002*	0,520	0,042*	0,308	0,252
ARK	r									0,516	-0,101	-0,544	0,119	0,549	-0,303	-0,655
	p									0,001*	0,559	0,001*	0,491	0,001*	0,073	0,001*
AVK	r										-0,281	-0,500	-0,089	0,457	-0,240	-0,294
	p										0,097	0,002*	0,605	0,005*	0,159	0,082
AO	r											0,501	0,032	-0,263	0,624	0,300
M	p											0,002*	0,855	0,121	0,001*	0,075
ADİ	r												-0,198	-0,302	0,397	0,437
	p												0,247	0,074	0,016*	0,008*
BRK	r													0,070	-0,174	-0,004
	p													0,683	0,311	0,980
BVK	r														-0,559	-0,633
	p														0,001*	0,001*
BO	r															0,707
M	p															0,001*

r; spearman sıra korelasyon katsayısı, *p<0,05; ölçümler arasında anlamlı ilişki vardır.

Korelasyon analizinde pozitif yönde ilişki her iki puanında birlikte arttığını ya da azaldığını ifade ederken negatif yönlü ilişki bir puanın artarken diğer puanın azaldığını ifade etmektedir.

İfade edici dil standart puan ile yaş arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlılarından çok geri bir şekilde işitsel terapiye başlayan çocukların terapilerden aldığı verim artmıştır ve dil testi puanları artmıştır.

İfade edici dil standart puan ile alıcı dil ham puanı arasında pozitif yönde kuvvetli düzeyde anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

İfade edici dil standart puan ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönde kuvvetli düzeyde anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Alıcı dil yüzdeliği ile baba yaş arasında negatif ve zayıf anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Alıcı dil standart puan ile babaların yaşları arasında negatif anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Genç babaya sahip çocukların yaşlarının küçük olmasından ötürü daha az eğitim aldığını, bunun sonucunda dil gelişiminin yaşlılarından daha geri olduğunu gösterir.

Alıcı dil yüzdeliği ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Annelerin risklerden korunma puanı ile baba yaş arasında negatif orta düzeyde anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin risklerden korunma puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin risklerden korunma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0.05$). Annelerin risklerden korunma puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım puanı ile baba yaş arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım puanı, ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Annelerin verimli kullanım puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım

ile puanı annelerin risklerden korunma puanı arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin verimli kullanım ve risklerden korunma ölçeklerinden aldığı puanlar arttıkça çocukların dil gelişim testi puanları artış göstermektedir.

Annelerin olumsuz model olma puanı ile alıcı dil standart puan arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı dil ham puanı arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı dil standart puan arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p\leq 0.05$). Annelerin dijital ihmal puanı ile ifade edici dil standart puan arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal puanları arttıkça çocukların dil gelişim testi puanları azalmaktadır.

Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin risklerden korunma arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin verimli kullanım arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin olumsuz model olma arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Babaların verimli kullanım puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile alıcı dil yüzdeliği arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma ölçeği puanları arttıkça çocukların dil gelişim puanları artış göstermektedir.

Babaların verimli kullanma puanı ile annelerin risklerden korunma puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların verimli kullanma puanı ile annelerin verimli kullanım puanları arasında

pozitif yönlü, orta düzeyli ($p<0.05$) anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların olumsuz model olma puanı ile annelerin olumsuz model olma puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile annelerin dijital ihmal puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile annelerin risklerden korunma puanları arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital farkındalığı arttıkça annelerin dijital farkındalık puanları artış göstermektedir.

Babaların dijital ihmal puanı ile babaların verimli kullanma puanları arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p\leq 0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Babaların dijital ihmal puanı ile babaların olumsuz model olma puanları arasında pozitif yönde kuvvetli düzeyde anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Yengin'in 2014 yılında yayımladığı "Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum" kitabında teknolojiyi; bir kültürün elinde bulunan nesnelere ve insani bir amacı yerine getiren unsurlar topluluğu ve mühendislik uygulamaları olarak tanımlamıştır. (Yengin, 2014).

Duygulu'nun teknolojinin bağımlılığın zararları üzerine yaptığı çalışmaya göre; duygusal ve davranışsal bozukluklar, aşırı kaygı ve depresyon, uyku bozuklukları, uyuşturucuya yönelme, internet ve mobil cihaz bağımlısı kişilerde yaygın görülen ruh sağlığı sorunları olarak kabul edilmektedir. Ayrıca dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve sosyal fobisi olan kişilerde internet kullanımının arttığı ve kontrol edilemeyen davranışların arttığı gözlenmiştir. Cihaz ve internet bağımlılık durumu çocukların yalnızlaşmasına, kişilerarası ilişkilerinin ve iletişim becerilerinin zayıflamasına, birbirlerine olan güvenlerinin kaybolmasına ve antisosyal olmalarına neden olur. İnternette gerçek bilgiler kadar gerçekçi olmayan bilgilerin de olduğu göz önüne alındığında, kolay ulaşılabilen bu bilgiler nedeniyle çocukların korkularının artması ve kaygı bozuklukları yaşaması mümkündür. Sonuç olarak, günümüz çocuklarının duygusal ve sosyal zekâsı düşüktür (Duygulu, 2018).

Gökel 'in, teknoloji bağımlılığının çocuklara etkisi hakkında anne-baba görüşlerini ele aldığı çalışmasında teknolojik araçların hayatımızın her alanına girdiğini ve onlarsız yaşamın giderek zorlaştığını görülmüştür. Bunun sonucunda anne-babalar ve evlatları teknolojik cihazlara bağımlı olmakta ve bu bağımlılık onların sosyal, aile, okul ve iş yaşamlarını da kötü etkilemeye başlamaktadır. Ebeveynlerin sosyal medya (Mail, Instagram, X, YouTube vb.), internet ve telefon kullanımının arttırması, aileden, işten ve sosyal ortamlardan eskisinden daha az keyif alması ve eğlencenin cazibesine kapılması sonucu çocuklar da etkilemekte ve onların kötü örnek olmalarına neden olmaktadır. Teknolojik cihazlar karşısında geçirilen sürenin artmasının çocukların olumsuz etkilendiği, bunun da gerçek yaşam aktivitelerini azalttığı, aile, iş ve sosyal çevrede sorunlar yarattığı sonucuna varılmıştır. (Gökel, 2020)

Kids Online, ebeveyn kelimesinin anlamını, çocuğun fizyolojik ve psikolojik manada gelişmesinden görevli anne ve baba olarak yayımlamıştır. Dijital teknolojilerde

olup biten gelişmeler, toplum, bu vaziyet toplumu değiştirmekte anne-baba rollerindeki değişiklikleri de yol açmaktadır. Çocuklar, teknoloji geliştikçe dijital ortamları daha da fazla kullanmaktadır (EU Kids Online II Türkiye, 2010).

Liu'nun ebeveyn ergen iletişimi üzerine yaptığı çalışmaya göre ebeveynler, evlatlarının toplumsal ağ sitelerinde zorbalıklara maruz kalmalarından ve dijital bağımlılığa kendilerini kaptırmalarına endişe etmektedirler (Liu vd., 2012). Evlatların dijital ortamlarda güvenli olmasını sağlamak; dijital ortamların sunmuş olduğu fırsatlardan yararlanırken karşılaşılabilecekleri tehditlerden korumak anne-babaların vazife tanımlarına eklenmiştir (Clark, 2011). Bu yüzden anne-babanın evlatlarının internet kullanım deneyimlerine ortak olarak, onların interneti güvenli kullanmalarına destek vermesi gerekir (Vidgor ve Ladd, 2010).

Dijital ebeveynlik tanımında “dijital” kavramıyla anlatılmak istenen; oyun, sosyal ilişki kurma, eğlence, araştırma, zaman geçirme gibi herhangi bir hedef için kullanılan her türlü elektronik aletlerdir. (Dijital Ebeveynlik ,2019)

Canbek ve Sarıoğlunun 2007’de ‘‘Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği’’ adlı çalışmasında; çocuğun gelişiminden sorumlu olan ebeveynlerin dijital çağdaki görevleri çocuğuna yalnızca bilgisayar ve internet şeklinde ortamları tanıtmak değildir (Canbek, 2007). Çocuklara verilen bu ve benzeri araçlar ve ortamlar, çocuklar tarafınca disiplinsiz kullanılarak tehditler oluşturmaktadır (Yaman F. ,2018).

İnan’ın 2018’de yaptığı dijital ebeveynlik ölçeği düzenlemesine göre çocukları dijital teknolojinin risklerinden korumak için; aynı zamanda bu teknolojilerin sağladığı öğrenme fırsatlarını en üst seviyeye çıkarmak, ebeveynlerin yaklaşımlarının daha ayrıntılı anlaşılmasını gerektirir. Çünkü çocuklarla ebeveynler arasında kurulan ilişkiler çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel, fiziksel ve ahlaki gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Ebeveyn tutumları, insanların konulara ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmelerini ve bu değerlendirmelere yanıt olarak sergiledikleri davranışsal eğilimleri temsil eder. (İnan, 2018)

Yengil ve arkadaşları, okula başlamayan çocukların ve anne-babalarının dijital kullanımını araştırmıştır. Çalışmasında ebeveynlerinin disiplininde olmadan çok küçük yaşta aşırı teknolojik araç kullanımının geç konuşma gibi olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Bu çağdaki çocukların etik ve kural farkındalıkları henüz tam olarak

gelişmediğinden, teknolojik cihazlardaki uygulama ve oyunlarda yer alan şiddet unsurları saldırganlık eğilimlerine yol açabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü cep telefonları, tabletler ve dizüstü bilgisayarları kategori 2B potansiyel kanserojen olarak tanımlayarak, bu cihazların ciddi yan etkilere neden olabileceği uyarısında bulunmaktadır. Bu zararlar, dijital çağda doğan nesil ile teknolojik cihazların yaygınlaştığı nesil arasındaki teknolojik cihazlara ilişkin bilgi farklılıklarından kaynaklanmakta ve teknolojik cihazların kullanımı konusunda çocuklarla nasıl etkileşim kurulacağına anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Yengir ve Güner okulöncesi çocukların oynadıkları dijital oyunları araştırmıştır. Yengir'e göre ebeveynler, çocuklarına göre teknolojik cihazları ancak ileri yaşlarda kullanmaya başlamıştır. Bu ebeveyn bilinçsizliğinin yanı sıra ebeveynlerin teknolojik cihazları sık kullanması, hatta bağımlı hale gelmesi de çocuklarının onlara olan bağımlılığını artırmaktadır. (Yengir, 2019)

Bizim araştırmamıza katılan annelerin; risklerden korunma puanı ortalaması 12.97 ± 3.92 verimli kullanım puanı ortalaması 15.11 ± 3.39 olumsuz model olma puanı ortalaması 8.61 ± 3.5 dijital ihmal puanı ortalaması 10.31 ± 3.7 dir. Bizim araştırmamıza katılan babaların; risklerden korunma puanı ortalaması $15,67 \pm$ verimli kullanma puanı ortalaması 14.22 ± 4.16 olumsuz model olma puanı ortalaması 9.36 ± 3.89 dijital ihmal puanı ortalaması 10.83 ± 4.34 tür. Bizim çalışmamıza katılan ebeveynlerin dijital farkındalık puanları, Yengir ve Güner'in dediği gibi oldukça düşük olarak gözlenmiştir. Özellikle engelli çocuğa sahip ebeveynlere dijital farkındalık eğitimleri verilmeli, bilinçlendirilmelidirler.

Erken'in işitme kayıplı bireylerde koklear implantın işitsel algısı üzerine etkisini incelediği çalışmasında işitme kayıplı çocukların işitsel algı yeteneklerinin işitsel eksiklik nedeni ile yaşlılarının gerisinde kaldığı ve daha çok ilgiye gerek duydukları gözlenmiştir. Çalışmada işitme kayıplı ve geç konuşan çocukların işitsel, görsel algı becerilerinin yaşlılarına göre düşük olduğunu belirtmiştir (Erken,2017 s.91).

Sağlam'ın erken koklar implantasyonun dil gelişimine olan etkisine baktığı çalışmasında; erken yapılan implantasyon ile daha fazla alınan işitsel girdiler yoluyla uyarılan beynin, normal şekilde organize olduğunu ve işitsel kapasitenin arttığını belirtmiştir (Sağlam ,2016).

Blamey 'in çalışmaları sonucunda erkenden koklear implant kullanmaya başlayan, uygun amplifikasyon sağlanan ve işitsel-sözel rehabilitasyon eğitimi verilen çocukların konuşma algısı ve dil puanları sonuçlarının öteki işitme engelli yaşlılarına göre daha iyi olduğu bildirilmiştir. (Blamey et al. 2001).

Bizim çalışmamızda alıcı dil ham puanı için çocuk yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Grup içi yaş karşılaştırmalarına göre; 48-60 ay arasında olanlar ile 73 ay ve üzeri olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p = 0.001 < 0.017$) Bu fark; Erken, Blamey ve Sağlam'ında belirttiği gibi çocukların implant kullanım süresi arttığından ve düzenli rehabilitasyon eğitimi aldığından kaynaklanmaktadır.

Manap'ın Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeği çalışmasında 325 annenin, olumsuz model olma ve dijital ihmal puanlarının 136 babadan daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma puanlarının ise erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre kadın ebeveynlerin dijital ebeveynlik farkındalık düzeyinin erkek ebeveynlerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir. (Manap & Durmuş 2020 s.7).

Bizim çalışmamızda Manap 'ın çalışmasındaki gibi; işitme engelli çocuğa sahip annelerin olumsuz model olma ve dijital ihmal puanlarının babalardan daha düşük olduğu; verimli kullanım ve risklerden koruma puanlarının ise babalardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre; annelerin dijital farkındalığının, babalardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Belli'nin 2021'de babalık rolü ve çocuk gelişimine olan etkisi konulu çalışmasına göre; günümüz toplumunda çocuklar anneleriyle babalarına oranla daha çok vakit geçirmektedir. Babaların çocukları ile etkili zaman geçirerek çocuklarını bağımsız davranmasına destek vermesi, sosyal etkileşime girmesi ve çocuklarına çeşitli kaynaklar sunması çocukların zihinsel, sosyal, dil ve duygusal alandaki gelişimini desteklemektedir (Belli M ,2021). Koklear implantlı çocuğa sahip babaların çocuklarını, medya araçlarını faydalı kullanımı konusunda bilinçlendirmesi önerilir.

Manap 'ın Dijital Ebeveynlik Ölçeğini düzenlediği çalışmasında; üniversite mezunu olan anne-babaların ilköğretim mezunu olan anne-babalara göre olumsuz model olma puanları daha yüksektir. Ortaöğretim mezunu anne-babalar ile ilköğretim ve

üniversite mezunu ebeveynler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. (Manap, 2020).

Vural Şenel, 5-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin teknolojiye ve dijital ebeveynliğe yönelik tutumlarını belirleme hedefiyle bir araştırma yürütmüştür. Bu çalışma aynı zamanda ebeveyn arabulucularının rolüne de odaklanmıştır. Araştırmanın sonunda genç ebeveynlerin yaşlı ebeveynlere göre daha fazla olduğu ortaya çıktı. Yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynler, eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlere göre daha aktiftir. (Şenel, 2020)

Kopuz'un "Dijital Ebeveynlik Tutumu" üzerine yaptığı çalışmada ise; yüksek lisans eğitim düzeyinde olan anne-babaların dijital ebeveynlik tutumu, ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan anne-babalara göre yüksektir. Aynı şekilde doktora eğitim düzeyine sahip olan anne-babalar ile yüksek lisans eğitim düzeyine sahip olan anne-babalar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. (Kopuz, 2022).

Bizim çalışmamızda ise; ilkokul mezunu olanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında farklılık olduğu anlaşılmaktadır ($p=0.001$). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar; Şenel, Kopuz ve Manap'ın araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Manap 'ın yaptığı çalışmada dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmaya göre; yaş ile risklerden koruma arasında negatif yönde ilişki olduğu gözlenmiştir. Buna göre yaş arttıkça risklerden koruma puanı da düşmektedir. Bunun dışında yaş ile olumsuz model olma, dijital ihmal ve verimli kullanım arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çalışmamızda ise ebeveyn yaşının, aynı ebeveynini dijital farkındalığa etkisi bulunmamıştır($p\leq 0.05$).

Kopuz'un "Dijital Ebeveynlik Tutumu" üzerine yaptığı çalışmada ise; anne-baba yaşının da benzer şekilde dijital ebeveyn tutumu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ancak bu ilişki zıt yönlüdür. Genç yaştaki anne-babaların dijital ebeveynlik tutumunun daha yüksek olduğu; ileri yaştaki anne-babaların ise daha düşük olduğu görülmüştür. (Kopuz, 2022).

Bizim çalışmamızda ise annelerin risklerden korunma puanı ile baba yaş arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p\leq 0.05$).

Anne ve babaların yaşları orantılı olarak arttığından, anneler yaşlandıkça çocuklarını medyanın risklerinden korumakta zorlanmaktadırlar.

Manap`ın 461 anne-baba üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre anneler , ihmal etmenin yanlış olduğunu bilerek bazı durumlarda çocukların uzun süre dijital medya kullanımlarını takip edemediklerinde daha fazla risk altında olduklarını; kendileri uzun zaman telefon ile meşgul olduklarında evlatlarının bunu örnek aldığını ve telefonla uğraşırken çocuk konuşmaya çalıştığında sergiledikleri reddetme davranışlarını çocuğun yine model aldığını ve çocukları kötü etkilediğini gözlemlediklerini belirtmişlerdir

Bizim çalışmamızda, annelerin dijital ihmal puanı ile annelerin olumsuz model olma arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0.05$). Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, Manap`ın çalışmasındaki annelerin düşüncelerini desteklemektedir.

Olumsuz model olma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin günlük hayatta çocuklarıyla beraberken dijital araçları bilinçsiz kullanarak olumsuz model olmaları hakkındadır (Manap, 2020). Ebeveynin dijital farkındalığı ile olumsuz model olma ölçeğinden alınan puan negatif yönlüdür. Bu ölçekten düşük puan ebeveynlerin çocuklarının alıcı ve ifade edici dil puanları, yüksek alanlardan daha fazladır.

Bizim çalışmamızda annelerin olumsuz model olma puanı ile alıcı dil standart puanı arasında negatif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p\leq 0.05$)

Annelerin babalara göre çocuklarıyla daha çok vakit geçirmesi ve rol model olması sonucunda annelerin olumsuz model olma ölçek cevaplarının çocuğun dil gelişiminde daha etkili olduğu gözlenmiştir. Annenin günlük hayatta çocuklarıyla vakit geçirmek yerine teknolojiyi aşırı ve bilinçsiz kullanması çocuğun dil gelişimini olumsuz etkiler.

Risklerden korunma ölçeğindeki sorular ebeveynlere çocuklarını dijital araçların zararlarından ne kadar koruyabildikleri hakkındadır. (Manap, 2020)

Çalışmamızda babaların risklerden korunma puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. ($p\leq 0.05$) Annelerin risklerden

korunma puanı ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ($p<0.05$) ilişki olduğu bulunmuştur. Annelerin risklerden korunma puanı ile ifade edici dil standart puan arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyli anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Verimli kullanma ölçeğindeki sorular ebeveynlerin çocuklarını medya kullanımında doğru bilgilendirmesi ve yönlendirmesi hakkındadır (Manap, 2020). Ekranla erken tanışan çocuğun karşılaşılabileceği ve onu bekleyen bütün bu negatif durumlar karşısında anne-baba ve eğitimcilere şüphesiz büyük mesuliyet düşmektedir. Eğitim ailede doğar. Ebeveynin okul çağına kadar ve doğal olarak oradan da çocuğunu eğitime görevi ehemmiyet arz etmektedir.

Sönmezer' in ``Dijital Medya ve Ekranı Emanet Edilen Çocuklar`` adlı çalışmasına göre; ailenin çocuğa her şeyden ilkin sevgi ve alaka gösterilmesi, onunla kaliteli zaman geçirilmesi ve onun uzak durması ihtiyaç duyulan ekrandan azami düzeyde ebeveynin uzak durarak buna riayet etmesi gerekmektedir. Çocuk söyleneni değil, davranışı taklit etmekte ve uygulamaya geçirmektedir. İşte bu durumdan yola çıkarak ailenin tutumu medya hassasiyeti hakkında ne kadar net olursa çocuk da buna ihtiyaç duymayacak, ailesiyle oyun oynamayı, kitap okumayı ve güzel zaman geçirmeyi mesela bir çizgi film izlemeye ya da bir dijital oyun oynamaya tercih edecektir (Sönmezer, 2023). Manap' ın hazırladığı dijital ebeveyn farkındalık ölçeği çalışmasına göre, ebeveynin verimli kullanma ölçeğinden aldığı puan ile dijital farkındalığı pozitif yönlüdür. Bu ölçekten yüksek puan ebeveynlerin dijital farkındalıkları, düşük alanlardan daha fazladır.

Bizim çalışmamızda; annelerin verimli kullanım puanı, ile alıcı dil standart puan arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0.05$). Babaların verimli kullanım puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puanı arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p<0.05$) Bu sonuçlara göre anne ve babaların çocuğunu dijital medya hakkında doğru bilgilendirmesi ve yönlendirmesi çocuğun dil gelişimini destekler.

Ek olarak; bizim çalışmamızda kız çocuğa sahip babaların verimli kullanma puanlarının erkek çocuğa sahip olanlardan daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kopuz T' nin dijital ebeveynlik konusunda yaptığı çalışmaya göre ebeveyn cinsiyetinin dijital

ebeveynlik tutumu üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir (Kopuz T. 2022).

Manap 'ın hazırladığı dijital ihmal ölçeğindeki sorular; ebeveyn işleriyle meşgulken, çocuğun huysuz olduğu zamanlarda, ev dışı ve ev içi ortamda dijital araçların emzik niyetinde kullanılması hakkındadır. Ebeveynin dijital farkındalığı ile olumsuz model olma ölçeğinden alınan puan negatif yönlüdür. Bu ölçekten düşük puan ebeveynlerin çocuklarının alıcı ve ifade edici dil puanları, yüksek alanlardan daha fazladır.

Sönmezer'in 2023 yılında dijital medyaya sorumsuzca bırakılan çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada çok küçük yaşlarda ekrana emanet edilen çocuklarda bazı hastalıklar da görülmüştür. Tepkisel bağlanma bozukluğu ismi verilen bu rahatsızlık çocuğa aile tarafınca yeterince alaka verilmemesi ve çocuğun çeşitli şekillerde ihmal edilmesi kararı ortaya çıkmaktadır (Sönmezer, 2023).

Bizim çalışmamızda annelerin dijital ihmal puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında negatif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır ($p \leq 0.05$). Babaların dijital ihmal puanı ile alıcı ve ifade edici dil standart puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. ($p \leq 0.05$).

Bizim çalışmamızda, Sönmezer'in çalışmasında olduğu gibi; annelerin dijital medyayı aşırı ve bilinçsiz kullanarak çocuklarını ihmal etmesi, çocukların dil gelişimini olumsuz etkilediği gözlenmiştir.

Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde; koklear implanta sahip ebeveynlerin dijital farkındalığının çocuğun dil gelişimine olan etkisini incelediğimiz bu araştırmada, annelere uygulanan tüm ölçekler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

5.BÖLÜM

SONUÇLAR

Yaptığımız çalışmada Niğde ilinde koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalık düzeylerini ölçülmüş ve bu ebeveynlerin dijital farkındalıklarının koklear implantlı çocuklarının dil gelişimine olan etkisi incelemiştir.

Bu araştırmanın örneklemini 34 çocuk ve 70 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların yaşları 49-94 ay arasında değişirken annelerin yaş aralığı 23-51, babaların yaş aralığı 28-56 yaş arasındadır.

Kız çocuğa sahip babaların verimli kullanma ölçeği puanları erkek çocuğa sahip babalardan daha yüksektir. Annelerin dijital farkındalık ölçek puanları ile çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişki incelendiğinde gruplar arasındaki farklılık önemsiz bulunmuştur.

Annelerin dijital farkındalık düzeylerine bakıldığında babalardan daha yüksek dijital farkındalığa sahip oldukları görülmüştür.

Çocuğun yaşı arttıkça alıcı ve ifade edici dil gelişimi ilerlemektedir. Bu da yaş arttıkça işitsel terapidenden alınan verimin yükseldiğini düşündürmektedir.

Annelerin yaşı ile dijital farkındalık puanları arasındaki ilişki incelendiğinde gruplar arasındaki farklılık önemsiz bulunmuştur. Babaların yaşı ile dijital farkındalık puanları arasındaki ilişki incelendiğinde gruplar arasındaki farklılık önemsiz bulunmuştur.

Anne ve babaların eğitim düzeyleri ile dijital farkındalık puanları arasındaki ilişkinin anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir. Bu da ebeveyn eğitim düzeyinin dijital farkındalığa etkili olduğunu gösterir.

Annelerin dijital farkındalık puanları ile çocuğunun dil gelişimi arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Babaların dijital farkındalık puanları ile çocuğunun dil gelişimi arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Tüm sonuçlar incelendiğinde, ebeveynlerin dijital farkındalığının çocuklarının dil gelişimine etkisini incelediğimiz bu araştırmada, ölçekler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Yüksek farkındalığa sahip ebeveynlerin çocuklarının dil gelişimi, düşük farkındalığa sahip ebeveynlerin çocuklarının dil gelişiminden daha iyi olduğu görülmektedir.

ÖNERİLER

Koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalıklarının çocuklarının dil gelişimine olan etkisinin incelendiği bu çalışmada bulunan verilerin incelenmesi sonucu;

- Koklear implantlı çocukların dil gelişimi yaştlarından geri olduğu için ebeveynlerin implantlı çocuklarından ilgilerini eksik etmemeleri,
- Ebeveyn, çocuğunun internette ne kadar zaman geçirdiğini veya akıllı telefonundan ne sıklıkla internete bağlandığı gibi internet kullanımındaki değişikliklerden haberdar olmalı,
- Koklear implantlı çocuğa sahip ebeveynlerin dijital farkındalık konusunda eğitim almaları,
- Rehabilitasyon merkezlerinde çalışan odyologların ebeveynleri dijital farkındalığın önemi konusunda bilgilendirmeleri gerekmektedir.
- Sadece annelerin değil, babaların da çocukların medya araçlarını sağlıklı kullanımı konusunda sorumluluk üstlenmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akfirat, F. Ö. (2004). Yaratıcı dramanın işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi *Özel Eğitim Dergisi*, 5(01).
- Akmeşe, P., Kol, G., Kirazlı, G., Suner, A., & Öğüt, F. (2020). İşitme Kayıplı ve Normal İşiten Okul Öncesi Dönem Çocukların Erken Matematiksel Akıl Yürütme Becerilerinin Karşılaştırılması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 197-221
- Amirsalari, S., Yousefi, J., Radfar, S., Saburi, A., Tavallaie, S. A., Hosseini, M. J., Noohi, S., Alifard, M. H., & Ajallouyeen, M. (2012). Cochlear implant outcomes in children with motor developmental delay. *Otorhinolaryngology*, 76(1), 100-103.
- Antia, S., Kreimeyer, K.H., Eldredge, N. (1993). Promoting social interaction between young children with hearing impairments and their peers. *Exceptional Children*, 60(30): 262-275
- Aral, N. ve Doğan Keskin, A. (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5, 317–348. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0054>
- Arıca, O. T. (2015). Siber Alemin Avatar Çocukları, İnternet ve Gençlik İlişkisinin Bugünü ve Geleceği. Remzi Kitapevi, İstanbul (Kurtoğlu Erden & Uslupehlivan 2021).
- Ateş, M. & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC’de Yaşayan 5-6 Yaş Çocukların Tablet ve Cep Telefonu Kullanımına İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 62-90. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gebd/issue/44078/502705>
- AY M. (2019) Dijital Ebeveynlik. İstanbul. Yeşilay yayınları
- Bahçetepe, E., Akkaya, DB, Kılıç, S. (2019). Dijital dünyada ebeveyn ve çocuk. 14. Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi: beklenen Ekolojik Dünyası Özet Kitapçığı, Maltepe Üniversitesi.
- BELLİ, M., AKCAY, N., & BAL YILMAZ, H. (2021). Geçmişten Günümüze Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Katkıları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 366-371. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.806798>
- Bulut A. (2018). Okul Öncesi Öğrencilerinin Teknoloji Kullanımlarına İlişkin Alışkanlıklarının Gelişim Özellikleri Üzerindeki Etkileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 52-69.
- Burger, A. ve Chong, I. (2011). Alıcı Kelime Bilgisi: Goldstein S, Naglieri JA, editörler. *Çocuk Davranışı ve Gelişimi Ansiklopedisi*.
- Büyükköse, D. (2012). Normal işiten ve işitme engelli çocukların kavram gelişimlerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Can, E. (2009). İşitme kayıplı Türk çocuklarda alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gelişimi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir Clark JG. Uses and abuses of hearing loss classification. *ASHA*. 1981 Jul;23(7):493-500. PMID: 7052898.
- Canbek, G. & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10 (1), 33-39
- Chong, C., & Shuler C. (2010). Learning: Is there an app for that? Investigations of young children's usage and learning with mobile devices and apps. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.
- Çakıcı, S. (2021). Özel eğitim öncesi ve sürecinde işitme cihazı veya koklear implant uygulanan çocukların deneyimleri (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü)
- Çakmak, V. & Aktan, E. (2016). Öğretmen Öğrenci İletişiminin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (56), 0-0. DOI: 10.17755/esosder.90642
- ÇELİKER, Z. P., & EGE, P. (2005). Şitme Engelli Çocukların Konuşmalarının Anlaşılabilirliğini Etkileyen Faktörler. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6(01), 19-39. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_00000000088
- Çelikgün, B. (2011). Erken ve Geç İmplant Olan Çocuklarda Okuma, Konuşma ve Dil Gelişiminin Karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Derim, D. (2007). Koklear implant olma yaşının görsel dikkat üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Dinç, M., Türkiye Bağımlılıklarla Mücadele Eğitim Programı, Yeşilay Dinç, M., Kodaman, U. (2016) Yeşilay, TBM alan kitaplığı dizisi No:9, İstanbul. Livingstone, S., Görzig, A., ve Ólafsson, K. (2011). Disadvantaged children and online risk
- Dizlek, B. A. (2010). Serebral Paralizili Bireylerin Konuşma Anlaşılabilirliğinin Ortalama Sözce Uzunluğu, Artikülasyon Becerileri ve Oral Motor Beceriler ile İlişkinin İki Farklı Juri ile Değerlendirilerek Araştırılması. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Durak, A. & Karaoğlu Yılmaz, F. G. (2019). Artırılmış Gerçekliğin Eğitsel Uygulamaları Üzerine Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 468-481. Doi: 10.17240/AİBUEFD.2019.19.46660-425148
- Duygulu, S. (2018). Yeni Medya Teknolojilerinin K-Kuşağının Ebeveynleriyle Olan İletişimine Etkisi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Medya Çalışmaları Anabilim Dalı, *TRT Akademi Dergisi* 3(6) :646
- Dyck, M. J., Farrugia, C., Shochet, I. M., & Holmes-Brown, M. (2004). Emotion recognition/understanding ability in hearing or vision impaired children: Do sounds, sights, or words make difference. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 789–800.

- Ercan, A. (2021). Normal işiten ve işitme kaybına sahip yetişkin bireylerin Beck Depresyon Envanterine göre değerlendirilmesi ve karşılaştırılması (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Erken Ş. B., Barmak, E. Keseroğlu K., Korkmaz M. H. İşitme Kayıplı Bireylerde Koklear İmplantın İşitsel Algı Test Sonuçları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. KBB-Forum 2020;19(3):310-317
- Erken, Ş.B. (2017) Prelingual ve Postlingual İşitme Kayıplı Bireylerde Koklear İmplantın İşitsel Algı Test Sonuçları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü .91
- Eşitti Ş, (2015). Bilgi Çağında Problemlerli İnternet Kullanımı ve Enformasyon Obezitesi: Problemlerli İnternet Kullanımı Ölçeğinin Üniversite Öğrencilerine Uygulanması *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2015/II 49 75-97
- EU Kids Online II Türkiye (2010). Avrupa çevrimiçi çocuklar araştırma projesi Türkiye sonuçları. [Çevrimiçi: <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>], Erişim Tarihi 15 Haziran 2017.
- Frazier, M.S. (2011). Receptive Language. Goldstein, S. Ve Naglieri, J.A. (Ed.), Encyclopedia
- Geers AE, Nicholas JG, Sedey AL. (2003). Language skills of children with early cochlear implantation. *Ear&Hearing*, 24:46-58.
- Gheysen, F., Loots G. ve van Waelvelde, H. (2008). Motor development of deaf children with and without cochlear implants. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 13(2), 215-224.
- Gökel, Ö. (2020). Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 41-47 doi:10.70365/ctjpp.20.2.6
- Habib G, Waltzman SB, Tajudeen B, Svirsky MA. (2010). Speech production intelligibility of early implanted pediatric cochlear implant users. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 74:855-859
- Hartman, E., Visscher, C. Ve Houwen, S., (2007) The Effect of Age on Physical Fitness of Deaf Elementary School Children, *Pediatric Exercise Science*, 19(3), 267-78.
- Hallola, D., Green, L., & Brady, D. (2013, July 3-5). 0-8: Youngchildren's Internet use. *Paper presented at the Australian & New Zealand Communication Association Conference*,
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). Zero to eight: Young children and their internet use. Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Kötücül ve Casus Yazılımlar: Kapsamlı Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Horak, FB, Shumway-Cook, A., Crowe, TK ve Black, FO (1988). İşitme engelli veya öğrenme güçlüğü ve motor bozuklukları olan çocukların vestibüler fonksiyonu ve motor yeterliliği. *Gelişimsel Tıp ve Çocuk Nörolojisi*, 30 (1), 64-79.

- Horzum, M. B., Duman, İ. & Uysal, M. (2019). Children's Age and Gender Differences in Internet Parenting Styles. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 145-166. DOI: 10.9779/pauefd.485562
- Hughes C. H., & Ensor R. A. (2009). How do families help or hinder the development of executive function? *New Directions for Child and Adolescent Development*, 123, 35-50
- Işıkoğlu Erdoğan, N. (2019). Dijital oyun popüler mi? Ebeveynlerin çocukları için oyun tercihlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 1-17. doi:10.9779/pauefd.446654
- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D. ve Yılmaz, Ö. (2018). Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 149-173. doi: 10.21764/maeuefd.390626
- Janjua, F., Woll, B. ve Kyle, J. (2002). Çok küçük şiddetli ve derin sağır çocuklarda ebeveyn etkileşim tarzının dil gelişimi üzerine etkileri. *Uluslararası Pediatrik Kulak Burun Boğaz Dergisi*, 64, 193-205.
- Jerger S, Lewis S, Hawkins J, Jerger J. (1980). Pediatric speech intelligibility test I. Generation of test materials. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 2: 217-230. Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., & Odabaşı, H. F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller1. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 883-896.
- Karaçalı M. (2016). İşitme cihazı kullanan 2-7 yaş arası işitme engelli çocukların dil becerilerinin gelişimi. İzmir Ege üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Retrieved from <https://hdl.handle.net/11454/59088>
- Kirazlı, M. Ç. (2014). 9-11 Yaş Grubu Koklear İmplantlı Çocukların Genel Zekâ, Duygusal Zekâ, Zihin Kuramı, Duygu Tanıma, Yüz İfadesi Tanıma ve Uyum Becerilerinin İncelenmesi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Klennert, MD, Emde, RN, Butterfield, P. ve Campos, JJ (1986). Sosyal referanslama: Bebeğin, annesinin yanında arkadaş canlısı bir yetişkinden gelen duygusal sinyalleri kullanması. *Gelişim Psikolojisi*, 22 (4), 427-432. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.4.427>
- Kopuz T, Turgut Y, AKTI ASLAN S (2022). DİJİTAL EBEVEYNLİK TUTUMU İLE ÇOCUKLARIN GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, (42), 123- 153. 10.14520/adyusbd.1111996
- Korkmaz E.B. (2022). Erken Dönemde Koklear İmplant Uygulanan Çocuklarda Oyun Davranışı, Kelime Hazinesi ve Dil Gelişimi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.6
- Krug, Maximilian (2019). Rezension: Charles Goodwin (2018). Co-Operative Action [15 Absätze]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 20(1), Art. 15, <http://dx.doi.org/10.17169/fqs-20.1.3197>
- Kurtoğlu Erden, M., Uslupehlivan, E. (2021). Dijital Çağda Değişen Ebeveynlik Rollerini: Teknoloji Kullanımında Anne Babalar Rehber Mi Engel Mi Olmalı? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 447-474. DOI: 10.21560/spcd.vi.671929

- Lahey, M., & Bloom, L. (1988). Language disorders and language development. (No Title).
- Liu, Q. X., Fang, X. Y., Deng, L. Y., and Zhang, J. T. (2012). Parent-adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents. *Computers in Human Behavior*, 28(4), 1269-1275.
- Livingstone, S., Bober, M., ve Helsper, E. (2005). Internet literacy among children and young people: Findings from the UK Children Go Online Project.
- Livingstone, Sonia and Hadden, Leslie (2009) EU Kids Online: final report 2009. EU Kids Online, Deliverable D6.5. EU Kids Online Network, London, UK. ISBN 9780853283553
- Maccoby, E. (2002). Parenting effects: Issues and controversies. J. G. Borkowski, L. S. Ramey & M. BristolPower, (Ed.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and socialemotional development* (35-46). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Development of Digital Parental Awareness Scale, Inonu University Journal of the Faculty of Education, 21(2), 978-993. DOI: 10.17679/inuefd.711101
- Mayberry, R. I. (2002). Cognitive development in deaf children: the interface of language and perception in neuropsychology. (S. J. Segalowitz & I. Rapin, Ed.). Elsevier Science.
- Miraç, Ö. (2016) Gençlik ve bağımlılık. Dinç, M. Teknolojibağımlılığı ve gençlik. Ankara: Gençlik ve spor bakanlığı *American Academy of pediatrics. How to Make a Family Media Use Plan*. [https://www.healthychildren.org/English/family-life/Media/Pages/How-to-Make-a-Family-Media-Use-Plan.aspx], Erişim tarihi 10 Mayıs 2017
- M. Sağlam Et Al., "Erken Çocukluk Döneminde Koklear implantın Dil Gelişimine Etkisi," 3 Uluslararası Katılımlı Ulusal Disiplinler arası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi, Eskişehir, Turkey, pp.131-132, 2016
- Mutlu, M. (2015). 2-8 Yaş Grubu Dil Gelişimi Normal Olan Çocuklarda Artikülasyon Tarama Ölçeği'nin Normalizasyonu. Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Neuman, W. (2014) *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson, Essex, UK.
- NIH/NIDCD: National Institute on Deafness and Other Communication Disorders. (2021). Cochlear Implants. Erişim adresi: <https://www.nidcd.nih.gov/health/cochlear-implants>. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2021
- Nicholas J, Geers A. (2004). Effect of age of cochlear implantation of receptive and expressive spoken language in 3-years-old deaf children. *International Congress Series*, 1273:340-343.
- Nicholas JG, Geers AE. Communication of oral deaf and normally hearing children at 36 months. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 1997; 40:1314-1327.
- Nikolopoulos, T.P., O'Donoghue, G. M., & Archbold, S. (1999). Age at Implantation: Its importance in pediatric cochlear implantation. *The Laryngoscope*, 109(4), 595-599.

- Niparko JK, Tobey EA, Thal DJ, Eisenberg LS, Wang NY, Quittiner AL, Fink NE. (2010). Spoken language development in children following cochlear implantation. *JAMA*, 33(15):1498-1506
- Of Child Behavior and Development, Springer, Boston. doi:10.1007/978-0-387-79061-9_2357
- Olds J, Fitzpatrick E, Durieux-Smith A, Schramm D. (2004). Early development in children with cochlear implants: *An interdisciplinary study. International Congress Series*, 1273:348-351.
- Özsoy, D. & Atılğan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, 11 (2), 96-125. DOI: 10.18094/josc.415323
- Palfrey, J. and Gasser, U. (2008) *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. Basic Books, New York.
- Parameshwaran, D., Satishkumar, S., & Thiagarajan, T. C. (2021). The impact of socioeconomic and stimulus inequality on human brain physiology. *Scientific reposu*, 11(1), 1-16
- Powered by pediatricians, Trusted by parents. From the americanAcademy of pediatrics.* [https://www.healthychildren.org/English/Family-life/Media/Pages/Tips-for-Parents-Digital-Age.aspx], Erişim tarihi: 7 Mayıs 2017
- Sanem Sahli, Bilgehan Budak & Erol Belgin (2010) Evaluation of Speech Intelligibility of Children with Cochlear Implants, *Cochlear Implants International*, 11:sup1, 367-369, DOI:10.1179/146701010X12671177989994
- Sevinç Ş, Özcebe E, Ataş A, Büyüköztürk Ş. (2009). Articulation skills in Turkish speaking children with cochlear implant. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 73:1430-1433.
- Sharma A, Tobey E, Dorman M, Bharadwaj S, Mart'in K, Gilley P, Kunkel F. (2004). Central auditory maturation and babbling development in infants with cochlear implants. *Arch Otolaryngol Head Neck Surgery*, 130:511-516.
- Sönmezer, Z., & Balcıoğlu, B. A. (2023). Dijital Medya ve Ekran Emanet Edilen Çocuklar. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 9(33), 54–70.
- Suarez, H., Alonso, R., Arocena, S., Ferreira, E., Roman, C. S., Suarez, A., & Lapilover, V. (2017). Sensorimotor interaction in deaf children. Relationship between gait performance and hearing input during childhood assessed in pre-lingual cochlear implant users. *Acta Oto-Laryngologica*, 137(4), 346-351.
- Suarez, H., Angeli, S., Suarez, A., Rosales, B., Carrera, X., Alonso, R., Balance Sensory Organization in Children with Profound Hearing Loss and Cochlear Implants, *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 71; 629-637, 2007.
- Şahlı, AS Türkiye'de işitme ve konuşma bozukluğu olan çocuklarda eğitime başlama yaşı ve buna bağlı faktörlerin analizi. *Ital J Pediatr* 45, 124 (2019). <https://doi.org/10.1186/s13052-019-0723-x>

- ŞENEL V. (2020) Erken Çocukluk Döneminde Çocuğu Olan Ebeveynlerin Medya ve Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Medya Aracılık Rollerini İle İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Programı
- Topbaş, S. (2004). Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi. Anadolu Üniversitesi Yayını
- Easterbrooks, S. R. Estes. El (2007). Helin Deaf And Hard Of Hearing Stentse To Use Spoken Language.
- Topbaş, S., & Güven, O. S. (2017). Türkçe Erken Dil Gelişim Testi. Detay Yayıncılık: Ankara.
- Uluer E, Bernard-Demanze L, Lasodur M. Statistical study of normal Canal defisit varistin rengen. Measurement using the Head Impulse Test video system. Eur Ann Otorhinolaryngol Head Neck Dis. 2011 Nov;128(5):278-82. doi: 10.1016/j.anorl.2011.05.005. Epub 2011 Oct 20. PMID: 22018978.
- Uyanık Balat, G. Ve Yılmaz, E. NWSA-Education Sciences, 1C0626, 9, (4), 394-402.
- Veiskarami, P. ve Roobahani, M. (2020). Sağır çocuklarda Gallahue modeline dayalı motor gelişimi: bir inceleme çalışması. İşitsel ve Vestibüler Araştırma, 29 (1), 10-25.
- Verhoef, E. (2021). Why do we change how we speak? Multivariate genetic analyses of language and related traits across development and disorders. Erişim adresi: https://pure.mpg.de/rest/items/item_3285238_2/component/file_3285239/content
- Yalçın, V. & Erden, Ş. (2018). Okul Öncesi Çocuklarının Akıllı Cihaz Kullanma Durumları Üzerine Ebeveyn Algılarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 461-480. DOI: 10.17556/erziefd.404237
- Yaman, F. (2018). *Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yaman, G. U., & Erturan, N. (1999). 6-10 Yaş arası çok ileri derecede işitme engelli çocukların algı, bellek ve küçük kas motor gelişimlerinin incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 379-404.
- Yaman, G. U., & Erturan, N. (1999). 6-10 Yaş arası çok ileri derecede işitme engelli çocukların algı, bellek ve küçük kas motor gelişimlerinin incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 379-404.
- Yavuz, H., Baran, G., & Bıçakçı, M. Y. (2010). İşitme Engelli ve İşitme Engeli Olmayan 9-17 Yaş Grubundaki Çocukların Sosyal Uyumlarının Karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 7-23.
- Yeğnil E., Güner P., Topakkaya Ö. (2019). Okul Öncesi Çocuklarda ve Ebeveynlerinde Teknolojik Cihaz Kullanımı. *MKÜ Tıp Dergisi* 2019; 10(36): 14-19
- Yücel, E., Aslan, F. (2020). Ülkemizde işitsel rehabilitasyon uygulamaları. *Turkish Journal of Audiology and Hearing Research*, 3(2):44-47.

EK5. DİJİTAL EBEVEYN FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

Ek: Ölçek Formu

			Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
OLUMSUZ MODEL OLMA	1- (m18)	Telefonumla uğraşırken, çocuğumun söylediklerini dinlemediğim olur					
	2- (m19)	Telefon/tablet kullanımında çocuğumda eleştirdiğim davranışları ben de yaparım					
	3- (m20)	Çocuğum, telefonumla çok fazla vakit harcadığıma tanık olur					
	4- (m21)	Çocuğumla iletişime geçmek yerine telefonumla ilgilenirim					
DİJİTAL İHMAL	5- (m22)	Çocuğum, çok ısrar ediyorsa, dayanamayıp telefon/tablet kullanmasına izin veririm					
	6- (m23)	Çocuğumun huysuz olduğu zamanlarda, telefon/tablet ile sakinleştiririm					
	7- (m24)	Ev dışı ve ev içi ortamda (misafir, alış-veriş, arkadaş ortamı vb) çocuğumun telefon/tableti yoğun kullanmasına göz yumarım					
	8- (m26)	İşlerimle meşgulken, çocuğumun telefon/tablet ile vakit geçirmesine göz yumarım					
VERİMLİ KULLANIM	9- (m12)	İnternetin faydalarını, zararlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları çocuğuma anlatırım					
	10- (m13)	Dijital araçların (Akıllı Tel., Tablet, Tv vb.), çocuğuma etkilerini (olumlu veya olumsuz) incelerim					
	11- (m17)	Faydalı olduğunu düşündüğüm yazı, video veya fotoğrafları kendi cihazımdan çocuklarıma gösteririm					
	12- (m25)	Teknolojik yeniliklerin çocuklarıma açısından faydalarını ve risklerini analiz ederim					
RİSKLERDEN KORUMA	13- (m1)	Çocuğumu internetin risklerinden koruyabiliyorum					
	14- (m2)	Çocuğum internette gezinirken ona zarar verebilecek bir içerikle karşılaşsa yasal yollara başvururum					
	15- (m4)	Çocuğum internette video izlerken, rahatsız edici videolarla (cinsel, şiddet içerikli) karşılaşsa haberim olur					
	16- (m5)	Çocuğumu internetin risklerinden koruyacak, güvenlik paketi veya antivirüs programlarını kullanırım					

EK6. KOKLEAR İMPLANTLI ÇOCUĞA SAHİP EBEVYN DEMOGRAFİK BİLGİLENDİRME FORMU

BİLGİ FORMU

Sayın Veli,

Bu formda, ebeveynlerin dijital farkındalık düzeylerini ele alan araştırma için size ve çocuğunuza ilişkin sorular yer almaktadır. Her soruyu dikkatle okuyunuz ve her soruya cevabınızı belirtiniz. Cevaplarınız kimseye paylaşılmayacaktır. Araştırmanın sonuçlarının doğru tespit edilebilmesi için formdaki sorulara tutarlı ve gerçek cevaplar belirtiniz. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

A. Çocuğunuzla İlgili Bilgiler

1-Soyadı, Adı :.....

2-Doğum Tarihi (Gün/Ay/Yıl) :.....

3-Yaşadığınız İlçe :.....

4-Cinsiyeti :Kız() Erkek ()

5-Okul öncesi eğitim alıyor mu? (Anaokulu, kreş, yuva)

Evet() Hayır ()

Var ise ne kadar süredir okul öncesi kurumuna devam ettiğini belirtiniz.

.....(Ay)

.....(Yıl)

Özel eğitim desteği:

Almıyor() Alıyor

()

Alıyor ise;

a) Çocuğunuzun hangi tür eğitim programına ya da programlarına devam ettiğini belirtiniz.

Bireysel Eğitim () Grup Eğitimi() Bireysel ve Grup eğitim ()

b) Çocuğunuzun haftada kaç seansa devam ettiğini belirtiniz.

c) Özel eğitim desteği sağlayan kurumun adını belirtiniz.

d) Özel eğitim kurumundaki eğitimcinizin hangi bölümden mezun olduğunu belirtiniz.

EK7. TÜRKÇE ERKEN DİL GELİŞİM TESTİ (TEDİL)

TELD3:T

Test of Early Language Development
Third Edition: Turkish

TEDİL

Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi

Seyhun TOPBAŞ ve Selçuk GÜVEN (2011)

Uygulamacı Formu

Form A

Bölüm 1. Temel Bilgiler

Adı Soyadı	Kız ☐ Erkek ☐ Okul	Sınıf .....
Yıl	Ay	Gün
Test Tarihi	Uygulayıcının İsmi	
Doğum Tarihi	Uygulayıcının Ünvanı	
Yaş	Uygulama Gerekçesi	
Konuşulan Diller	Aile Eğitimi Durumu	
	Aile Gelir Durumu	

Bölüm 2. TEDİL Sonuçları Özeti

	Ham Puan	Standart Puan	Eşdeğer Yaş	%'lik Dilim	Bozukluk Derecesi
Alıcı Dil	.....	____	.....	.....	.....
İfade Edici Dil	.....	____	.....	.....	.....
Std. Puan Toplamı	.....	.....	.....	.....	.....
Sözel Dil Performansı	.....	____	.....	.....	.....

Bölüm 3. Diğer Test Puanları

Test Adı	Tarih	Standart Puan	TEDİL Eşdeğeri	Bozukluk Derecesi
1	.....	.....	.....	.....
2	.....	.....	.....	.....
3	.....	.....	.....	.....

Bölüm 4. Puan Profili ve Uygulama Koşulları

Std. Puan	Alıcı Dil	İfade Edici Dil	Sözel Dil Performansı
150	.	.	.
145	.	.	.
140	.	.	.
135	.	.	.
130	.	.	.
125	.	.	.
120	.	.	.
115	.	.	.
110	.	.	.
105	.	.	.
100	.	.	.
95	.	.	.
90	.	.	.
85	.	.	.
80	.	.	.
75	.	.	.
70	.	.	.
65	.	.	.
60	.	.	.
55	.	.	.

A. Test kaç seansta uygulandı?
bir seans ..... uygulama süresi .....
iki veya daha fazla ..... uygulama süresi .....

B. Uygulama ortamı
(teste olumsuz etki edenleri işaretleyin)
Gürültü ..... Teste karşı ilgisizlik .....
Dikkat dağınıklığı ..... İşitsel yeti .....
Görsel yeti ..... Diğer (yazınız) .....